

495.

A GYERMEK

(DAS KIND — THE CHILD)

SZERKESZTI

NAGY LÁSZLÓ és NÓGRÁDY LÁSZLÓ DR.

KIADJA

A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI
ÉS GYAKORLATI LÉLEKTANI
TÁRSASÁG

1926. 19. ÉVF.

BUDAPEST 1926.

5—10. SZÁM

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

TARTALOM.

	Oldal
Gyermektanulmány és gyakorlati lélektan.	
<i>Nagy László</i> : A sexualitás hatása az ifjak társas életének kialakulására	65
<i>Hrabovszkyné dr. Révész Margit</i> : A III. Gyógypedagógiai Kongresszus Münchenben	76
Családi nevelés.	
<i>Nógrády László dr.</i> : A gyermek erkölcsi nevelése	83
<i>Nagyiványi Fekete Sándor dr.</i> : A gyermek- s ifjúkor sexualitásának néhány fontosabb jelensége	90
<i>Somogyi Manó dr.</i> : A pályaválasztás jelentősége	98
Irodalom.	
<i>Dr. Vita</i> : Végrendelet. (Élettapasztalatok, elmondja egy apa fiának.) Ismerteti: <i>dr. N.</i>	106
<i>Dr. Szidon Gottlieb Károly</i> : A német nyelv helyes megtanulása. Ismerteti: <i>dr. N.</i>	106
<i>Sikorszky</i> : A gyermek lelki fejlődése, valamint az érettebb életkor lélektanának rövid jellemzése. Fordították: <i>Tass J. és Varsányi G.</i>	107
<i>Gansberg F.</i> : Der Freie Aufsatz. Seine Grundlagen und seine Möglichkeiten	107
<i>Baumgarten Franciska dr.</i> : Berufswünsche und Lieblingsfächer begabter Berliner Gemeenschüler. Ismerteti: <i>dr. Bittenbinder Miklós</i>	108
<i>Varro Margit</i> : Zongoratanítás és zenei nevelés. Ismerteti <i>Ságody Ottmár</i>	108
<i>G. H. Graber</i> : Die Ambivalenz des Kindes	108
<i>Arthur Kiessling</i> : Die Bedingungen der Fehlsamkeit. Ismerteti: <i>dr. B. M.</i>	109
<i>Dr. Graf von Pestalozza</i> : Die Schulgemeinde. Ism. <i>dr. B. M.</i>	109
Gyermektanulmányi mozgalmak, hírek.	
Magyar nők tízparancsolatja: <i>Dr. Párniczkyné, Szederkényi Anna</i>	110
Herbart születésének 150. évfordulója alkalmából: <i>Bittenbinder Miklós dr.</i>	111
Változás a Gyermek szerkesztőségében	112
A közgyűlés elkészítése	112
Közgyűlés	114
A 3. egyetemes tanügyi kongresszus gyermektanulmányi osztálya	114
A tehetségesek rajztanfolyama: <i>Acs Lipót</i>	115
A Pszichológiai Szeminárium: <i>H. dr. Révész Margit</i>	116
Szülők Iskolája a Népházban: <i>Dr. Nagy Tivadárné</i>	116
A Szülők Iskolájának előadásai	117
Szerkesztői üzenet	117
Übersicht des letzten Heftes	118

GYERMEKTANULMÁNY ÉS GYAKORLATI LÉLEKTAN

A szexualitás hatása az ifjak társas életének kialakulására.

A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság pedagógiai, pszichológiai osztályának november 20-án tartott ülésén előadta NAGY LÁSZLÓ szakosztályi elnök.

Előadásom tételeit s fejtegetéseit a gyermekek s ifjak társaséletének tanulmányozásából közvetlenül merítettem. Erre a célra a legalkalmasabbnak tűnt fel nekem *a gyermekek és ifjak titkos egyesületeinek* tanulmányozása, mert a titkos társulásokban a gyermekek s ifjak érzése és akarata szabadon s őszintén nyilvánul meg. A titkos egyesületek által szolgáltatott adatokat általában értékesebbeknek tartom a gyermek s ifjúsági naplók adatainál, amelyeknek adatai az önbírálat túlszigorúságánál vagy az ösztönös hiúságnál fogva el vannak fordítva. Ellenben feltehető, hogy a titkos egyesületekben a gyermekeknek akarata hűen és sokoldalúlag nyilvánul meg úgy, amint az az ő erkölcsi és világfelfogásukból közvetlenül következik.

A gyermekek és ifjak titkos egyesületeinek alapszabályait és leírásait igen nehéz, de nem lehetetlen megszerezni. Sok utánjárással 1913—16-ig idősebb testvérek, rokonok, többnyire tanítványaim s iskolaigazgatók útján sikerült 35 titkos egyesület alapszabályait megszereznem.

A 35 egyesület közül 20 fiú és 15 leány. A fiúk egyesületei a 9—18, a leányokéi a 12—18 éves korból valók. Valamennyien magyarországiak, 26 Budapestről, 9 a vidékről.

Előadásomban tehát ezek adataival igyekszem megmagyarázni a kitűzött kérdést *a szexuális érzésnek (sexualtrieb) a különböző életkorokban van-e hatása a gyermekek és ifjak társaséletének kialakulására*. Némi eltéréssel követni fogom a szexuális fejlődés azon menetét, amelyet más szakírók: *Dessoir, Moll, Tumlirz, Büchler Sarolta*, s részben *Spranger* már megállapítottak. Ezek a korok: I. neutralis kor, II. a differenciálatlan, III. a differenciált nemi érzések kora, mely utóbbi *Tumlirz* szerint következő alperiódusokra oszlik: a dac korszaka (13—15 év), a tulajdonképeni nemi érés kora (15—17 év) s az ifjúkor (18—20 év).

Az én felosztásom a következő lesz: I. életkor 0—3 évig;

II. életkor 3—8 évig; III. életkor 9—12 évig; IV. életkor 13—15 évig; V. életkor a 15—16 életévek; VI. életkor a 17—20 életévek.

0—3 életévek.

A pszichoanalitikusok felfogása szerint a szexuális érzésnek szerepe van már a kisded életében.

Valóban vannak jelenségek, amelyek a szexuális élet körébe tartozók gyanánt magyarázhatók, pl. a langyos fürdőben a fiúgyermek péniszének a megmerevedése. Még nevezetesebb ennél a jelenségnél az, hogy a kisded keresi az anyja testével való érintkezést. Kétségtelen, hogy a kicsi gyermek akkor érzi magát legjobban, ha hozzá símulhat anyjához, annak testén pihenhet, különösen, ha anyja keblét érintheti. Igaz az is, hogy ekkor fordulnak elő az állatkínzások, a harapdálások, karmolások, amelyeket sokan a gyermekek korai perverz tulajdonságai gyanánt akarnak beállítani.

Ezek a jelenségek tehát mind előfordulnak, de magyarázatuk téves. Azt hiszem, ezeknek semmi közük a szexuális érzéshez, ezek különböző biológiai területekhez tartozó, elszigetelt érzések. Például a pénisz megmerevedése a meleg fürdőben egyszerű bőrreakció, a harapdálások, kínzások a faji emlékezet maradványai, az anya testével való érintkezés keresése pedig kisded főtális életének maradéka, amit bizonyít ezeknek a testi vágyaknak folyton gyengülő ereje, s az a tendenciája, hogy szellemi érzéssé, szimpátiává alakuljanak át.

3—8 éves kor.

A 3—8 éves korban a gyermek még önálló társaséletet nem él. Ekkor még teljesen a családban él s egész életének ösztönös célja a családi életbe való beleélés, az ahhoz való alkalmazkodás. Ezért egész tevékenysége, összes jó és rossz tulajdonságai mind a családi hatásokból származnak, úgymint: a *szülők hatalma ellen való védekezésből*, mint pl. a hazugság, árulkodás, indulatosság, irigység, dac, engedetlenség, vagy a *szülők iránti rokonszenvből*, mint pl. a szeretet, részben az engedelmesség, a rendszertet, vagy végül a *szülőknek vagy a családhoz tartozók tevékenységeinek utánzásából*, mint pl. az utazás, lovaglás, vadászás, labdázás, főzés, takarítás, babázás s egyéb játékok.

Azonban e tulajdonságok s játékok egyikében sem fedezhetők fel a szexuális érzésnek, mint hajtóerőnek nyomai, még az esküvő és keresztelő játékokban sem, amelyek szintén pusztán utánzások, szexuális tartalom nélkül. Előfordul ugyan, hogy a fiúk és leányok közötti érintkezésnek már ebben a korban is van szexuális színezete, azonban ezek rendszerint csak múltó jelenségek, amelyek a gyermekek foglalkozásait, játékait

egyáltalán nem irányítják. Helyesen nevezi Dessoir ezt a kort *a szexuális élet szempontjából semleges kornak*.

9—12 éves kor.

A 9 éves koron túl a gyermekek, különösen a fiúgyermek már élnek önálló társaséletet. Erre indítja őket egyrészt a hasonló korúakkal való társulás érzésének felébredése, másrészt a felnőttektől való függetlenségre való törekvés, az elzárkózás érzelme. A 9—12 éves korból 6 titkos társaságról vannak adataim a fiúk köréből, amelyek azt bizonyítják, hogy ebben a korban már intenzív társaséletük van.

A 9 éves korral megkezdődik a gyermekekben az előkészület folyamata a pubertásra. Kétségtelen, hogy ebben a korban már nyiladozik a szexuális életre való hajlandóság. Előfordulnak egyes jelenségek, amelyek a szexuális élet jelei gyanánt tekinthetők, pl. a cseléddel vagy a testvérrel való szexuális érintkezés gondolata, vagy a homoszexuális érzés. Azonban ezek a szexuális gondolatok rendesen mélyebb nyom nélkül mulnak el *s nem elég erősek ahhoz, hogy a gyermekek társaséletét mozgassák*. A fiúk titkos társaságainak alapszabályaiból s leírásából kitűnik, hogy a gyermekek társaséletét egészen más tényezők mozgatják, amelyek a szexuális gondolatától teljesen idegenek. Ez a kor a gyermekek erkölcsi és társaséletének, játékainak, összes tevékenységeinek *objektív kora*.

A 6 titkos társaságról szerzett adataim szerint, a fiúgyermek társaséletében a következő erkölcsi tulajdonságok szerepeltek:

A választott tekintély előtt való föltétlen meghódolás, az egymáson való segítség;

a kötelességérzet a titkos társasággal szemben;

az egyenlő osztozkodásra való törekvés (igazságosság) s az igazságszolgáltatás a társasági tagokkal szemben;

az összetartás;

a föltétlen titoktartás s az árulásnak, mint legnagyobb bűnnek elítélése;

az ellenzéki szellem ápolása a felnőttekkel szemben.

Az objektivitást még jobban bizonyítják az alapszabályokban kifejezett konkrét célok:

rakétaeresztés;

virágok gyűjtése és préselése;

egy idegennyelvű pincérfiú kalandos életének kikutatása;

a Balatonon kikötő (móló) építése;

futbalozás;

dinnyelopás, máklopás, általában zsákmányszerzés és gyűjtés (két gyermeknél);

kirándulások és titkos gyűlések tartása a Gellért-hegyen, a tanárok bosszantása.

Nem voltam képes szexuális vonatkozást fölfedezni a fiúknak azon egyesületében sem, amelyet a *leányok ellen* alkottak. Ebben az egyesületben a fiúk fogadalmat tettek, hogy udvariatlanok lesznek a leányokhoz, nem engedik őket játszani, sugdosni, s ahol találják, megijesztik őket. Ez az egyesület azért keletkezett, mert a leányok elzárkóznak előlük, maguk között sugdosnak róluk és kinevetik őket. Ebben az egyesülésben tehát a fiúknak sértett önérzete nyilvánult meg.

Leányok. Amennyire sikerült a leányok társaságát megfigyelnem ebben a korban, azt szintén az elzárkózottság jellemzi; az a törekvés, hogy magukban legyenek s mások, különösen a fiúk ne háborgassák őket. Ami tehát a fiúk és leányok egymáshoz való viszonyát illeti, inkább harcban állanak egymással, mint érintkeznek, s a leányok társulását jellemzi a *védekezés a fiúk ellen*.

13—15 éves kor.

Fiúk. A 13 éves korral kezdődik általában a fiúk ivarérensének s egy évvel előbb, a 12 éves korban a leányok nemi érensének időszaka. Ezek az évek lényeges változást jelentenek nemcsak a testi, értelmi, hanem a társadalmi és erkölcsi fejlődésben is.

Míg a 12 évig a nemi életnek igen alárendelt szerepe volt a gyermekek egyéni és társaságában, addig a 13-ik évtől fogva a 15 évig a szexuális érzés veszi át a vezetőszerpet általában a gyermekek társadalmi és erkölcsi életét mozgató motívumok között.

S ez az átváltozás kevés átmeneti idővel, szinte erőszakosan megy végbe. Adataim szerint a 13 éves korban még előfordul ugyan a szexuális szempontból semleges gyermektársaság, pl. a „mérnökök titkos szövetsége“, amely céljaul mérnöki munkák végzését tűzte ki minden nap más gyermeknél, de az összes többi társaságok (5) már mind a „bűnöző társaságok“ kategóriájába tartoztak. Megjegyzem, hogy a társaságokon nem szabad közönséges bűnös társaságokat, hanem inkább romantikus társaságokat érteni.

13 éves gyermekek „rablóbandát“ alakítottak abból a célból, hogy végigéljék a rablóromantikát. Egy tört vásároltak, megszöktek hazulról, hogy eljussanak a Bakonyba, ott a törrel embereket akartak megtámadni, kirabolni, éjjelenként az erdőben tanyázni, tűz mellett. Az éhező fiúkat természetesen, pár kilométernyi út után elesípték és szüleikhez visszaszállították.

A 14 évesek is alkottak egy bűnszövetkezetet. A tagoknak kötelessége volt lopni vagy másképen pénzt szerezni. A vezér

esakugyan meg is lopott egy ügyvédet, akinél az anyja takarított. A pénzen először kirándultak egy fürdőbe, Budapest mellett, ahol megfürödtek. Azután autót fogadtak s elrándultak egy távoli községbe s céljuk volt az egész országban autón kóborolni.

Egy más 14 éves csapat pedig nagyszerű tolvajbandát szervezett, a „Zigomártársaságot“. A tagok felvétele, a közös vagyon elhelyezése és megőrzése a legregényesebb formák között történt, pl. a szerzett pénzt, esernyőt, vagy egyéb tárgyat minden este, egy fa mellett ásták el s az őrs riasztó pisztollyal kezében őrizte a holmikat. Volt szigorú esküvés, fogadalomtétel, stb., végre a gyerekek a pénz igazságtalan felosztásán összevesztek, s egymást feljelentették az iskolában.

Nagyváradon pedig alakult a „Fekete kéz“ egyesület (14 évesek), amelyek tagjai éjjelenként találkoztak a kálvária hegyen, ahol mindig hűséget fogadtak. A tagok kötelesek voltak pénzt vagy tárgyat szerezni. Egyik tag el is lopta az apjának fél papucsát, amiből aztán kitudódott a bűnszövetkezet.

Munkácson 15 éves gyermekek alakították a „Fekete Vámpír társaságot“. Ennek a tagjai elhatározták, hogy gyilkolni és rabolni fognak, megölik s kirabolják egyik társuknak szüleit. Azonban csak a szándék mellett maradtak, mert az idő azzal telt el, hogy a vezérségért két tag küzdött egymással, s valósággal párbaft vívtak. A vége az lett, hogy az egyik tag, aki megbánta a belépését, feljelentette a többit.

Amint méltóztatnak látni, a felsorolt példák mind tipikus esetei a szexuális érésben levő gyermekek eltévelyedéseinek, a romantikus életnek, szökésnek, kóborlásnak, kalandozásnak, lopásnak, rablásnak. Ezeket a fiúkat az a belső izgalom készítette ilyen társulásokra s vállalkozásokra, amely a pubertás idején többé-kevésbé mindnyájunkban úrrá válik. Ezen társulásoknak és egyéb jelenségeknek detumescentia jellegük van (*Moll*) s fellépnek az esetben is, ha a fiúknak nincs tudomásuk a benük lefolyó szexuális érzelmekről. Ezek az érzelmek tudat alatti lefolyásuk mellett is elég erősek ahhoz, hogy társaséletüket irányítsák.

Leányok. Azt már említettem, hogy a leányok társulásainak egyik motivuma a 12 éves korig a fiúk ellen, mint az erősebb fél ellen való védekezés. Azonban nem lehetetlen, hogy a leánygyermekek ezen társulásainak már van legalább a tudat alatt, bizonyos szexuális vonatkozása is. De titkos társaságokat csak akkor kezdenek alakítani, amikor az ivarérés ideje megkezdődik. A 15 titkos leányegyesület közül 10 esik a pubertás idejére.

Abban tehát megegyeznek a leányok a fiúkkal, hogy társas érzéseiket hatalmasan megmozgatja a szexuális érzés. Azonban a leányok egyesületei mégis más irányt követnek. Míg a fiúk

titkos társaságaiban inkább az úgynevezett detumescentia az uralkodó érzés, addig a leányoknál pedig a *contrectatio*, a közeledés utáni vágy érzése.

A másik különbség, hogy ebben a korban a leányok társulási ösztönét egyáltalában nem kizárólag a nemi érzés uralja. Ilyen objektív céljaik például a katonák segítése, a hazai ipar pártolása, egy másik iskolai osztállyal való versengés. Azonban szexuális jellegű tulajdonságaik közé sorolhatók: a túlságos titkolódzás, a titkok elmesélése egymás között. Egyik titkos leányegyesület alapszabályaiba felvette a fiúk előtt való sugdosást, hogy a fiúk „megpukkadjanak“. Ide tartozik még a tanítónók imádása, egymás ölelése és csókolása, tehát a hasonló neműekkel való érintkezés, vagy ennek a vágya. Előfordult azonban mégis, hogy egyik leányegyesület a fiúkhöz való közeledés érzését tette céljává.

Egyik vidéki polgári leányiskolában alapította három 14 éves leány „a leányok triumvirátus egyesületét“. Ennek alapszabályaiban a következő kijelentések foglaltattak: „Célunk a fiúkkal, s általában a másik nemmel való érintkezés előmozdítása“. „Mi barátok leszünk, egymás közt nem titkolódzunk“. „Ha valamelyikünket valamelyik fiú elkíséri, azt egymásnak elmeséljük, másnak nem“. „A templomban ott állunk, ahol a rajztanár szokott állani“. „Farsangkor együtt megyünk az utcán (mamák nélkül), ahol a diákmaszkák vannak“. „A gimnazisták tornavizsgájára okvetetlen elmegyünk s annak tapsolunk, aki legjobban tetszik, akár ügyes, akár nem“. „A parkzenére elmegyünk s mindig a kis parkban sétálunk (tudjuk miért)“.

Ezen alapszabályokban bizonyára ösztönösen megnyilatkozik a 14 éves leányok mentalitása: az *általános contrectatio*, a másik nemhez való általános vonzódás érzelve. Ez az általános érzés idővel mindinkább konkrét alakot ölt s egy személyhez kötötté válik. A 14—15 éves kor a leányokra nézve a szexualitás szempontjából zavaros, differenciálatlan korszak, a nevelés szempontjából pedig megbízhatatlan, ingadozó, képtelenen szólva, vak időszak.

15—16 éves kor.

Fiúk. Ebben a korban az a belső harc, amely az ivarérés-sel megindul s a 13—15 éves gyermek lelkében kisebb-nagyobb rázkódtatásokat okoz, tovább folyik, de a pszichikus erők vezetik át a vezetőszeret. Mindkét nemű ifjúság lelkében új eszmei tartalom, spirituális érzelmek alakulnak ki, amelyek csakhamar elég erősekké válnak ahhoz, hogy az egyes egyén gondolkodásának ideális karaktert adjanak s társadalmi tevékenységük fő motivumává váljanak. Az ingadozó ifjú segítségére ebben a korban a *fellobbanó társadalmi ösztön* lép, s a tár-

sadalmi hatás nem csupán arra szolgál, hogy az ifjúban a társadalmi eszmék fejlődjenek ki, hanem idealizálják s *szerelmi érzéssé* alakítják át a nemi érzéseket is.

A 15—17 éves korból a fiúknak két titkos társaságáról vannak adataim, amelyek mind tipikus oldalról mutatják be az ifjak társadalmi és szexuális életét. Aradon a 16 éves fiatalok „hármasszövetséget“ alakítottak. Az egyesületnek három tagból álló elnöksége volt, amelynek a tagok engedelmeskedni tartoztak. Ezen három tag akarata döntött úgy az egyesületnek, mint az egyes tagok ügyében. Az alapszabályok azonban körülírták, mit szabad a hármasszövetségnek tennie, s mit nem. Az egyesületnek klub-jellege volt. Klubhelyiségül az elnök által rendelkezésükre bocsájtott szoba szolgált, amelyben a tagoknak be- és kijárata volt. Alapszabályok 34. §-ból állottak s ezek célja nem volt egyéb, mint ezen klub-élet szabályozása, s a belépés nem állott egyébből, minthogy a tagok fogadalmat tettek, hogy megtartják az alapszabályokat, s nem árulják el az egyesületet. Alapszabályaikat „törvénykönyvnek“ nevezték, s külön volt szintén 34. §-ból álló büntető „törvényük“. A „törvénykönyv“ megkívánta, hogy a tagok kifogástalan erkölcsűek legyenek, egymásra haragudni, egymással verekedni s egymást rágalmazni nem szabad.

Azért közlöm ezt ilyen részletesen, hogy világosan kitűnjék az alapszabályokból a társadalom hatása. Az ifjak a nagy társadalom mintájára választották a *klubformát* s ebben a klubformában fejtették ki az ifjak társaséletüket, amelynek fő sajátága volt az *önkormányzat* (autonómia). A 16 éves ifjak társadalmi felfogása, ugyanis lényegesen különbözik a 12 évesek társadalmi felfogásától. A 12 éveseknél a vezér abszolút hatalma vezeti az egyesületet s a tagok feltétlen engedelmességgel tartoznak neki. A 16 éveseknél a vezér abszolút hatalma helyébe a törvény ereje lép s az ifjak a *törvény akaratának* hódolnak meg. Az egyes egyén akaratának vezetésében a közösen megállapított szabály, a közakarát a döntő erejű.

A 16 évesek másik titkos egyesülete a szexuális élet kialakulása szempontjából érdekes. Itt is megszabták az elnök jogait és kötelességeit s a tagok fogadalmat tettek az alapszabályok megtartására. Az alapszabályok szerint minden tag köteles volt egy nőt választani, akit „szeretni és tisztelni tartozott.“ „A nőekkel szemben általában megkívánták a legnagyobb udvariasságot“. „A nőt mind szeretni kell, természetesen csak a fiatalokat, a 12—18 évig“. „A nőhöz egy évig hűnek kellett lenni s még képzeletben sem volt szabad elhagyni, csak indokolással“. „Az elnök kötelessége volt arra felügyelni, hogy a tag hozzá méltó nőt válasszon“. A *barátság*ot is szabályozták. Minden tagnak magához méltó barátot kellett válasz-

tania s ha a barát társadalmilag vagy erkölcsileg kifogás alá esett, azt a tagot kérdőre vonták. A tagnak becsületbevágó dolgot nem volt szabad elkövetnie, de ha ezt mégis megtette, törvényszék elé idézték. Őt egyesületi tagot megbíztak, akiknek joga volt az illetőt nyilvánosan kigúnyolni s megszégyeníteni és arcul ütni. Ha pedig a tag közbe szólt, akkor őt áztatott vizes kötéllel megverhették. Érdekes példája ez annak a jelenségnek, hogy a fiatalokban a nők iránti lovagias érzéssel együtt fejlődött ki a barátság s az egyéni becsületérzés, amely, mint minden egyéb társadalmi érzés, túlzottan jelentkezett.

Az előbbi példa azért is fontos, mert mutatja, miként szublimálódik a 15—16 éves korban az előbbi kor érzékisége szellemi szerelemmé. Világosan bizonyítja a példa, hogy ezt az átalakulást a társadalmi hatásnak köszönhetjük.

Leányok. Ezen időszakból a leányoknak két titkos társaságáról vannak adataim, amelyek mindenike a 15 éves korból való.

A leányok szexualitásának iránya megegyezik a fiúkéval. Ez is spirituális (szellemi) fejlődést mutat. De úgy látszik, a társadalmi hatás nagyobb belső harcot s tragikusabb helyzeteket vált ki a leányokban, mint a fiúkban. Érzelmek ideális fellobbanásának csakhamar szárnyát szegi a nevelés, a társadalmi helyzet és befolyás.

A leányok két titkos egyesülete közül az egyik világosan mutatja azt a hatalmas megmozdulást, amelyet a társadalmi befolyás a leányokban felidéz. De másrészt mutatja azt is, hogy az ő társadalmi szervezkedésük mulékony természetű, több bennük a védelmi jelleg, mint a kifelé való hatás. Szó szerint közlöm ezen titkos egyesület működésének leírását.

„Fő cél volt, írja az egyik tag, a leányok átalakítása. Figyelmünk főként azon csoport felé irányult, akik az óraszünetek alatt mindig csak ruhákról, meg férfi ideáljaikról beszélgettek. Ezeket nem érdekelte sem az irodalom, sem a tantárgy behatóbban. Nem foglalkoztak semmiféle társadalmi kérdéssel. Ezeket akartuk megváltoztatni. Elhatároztuk, hogy üldözni fogjuk a ponyvairodalmat, mert társaink a kevés idejüket is a fűzfapoéták könyveivel töltötték. A tanári asztal tetejéről prédikáltunk ködösfejű társainknak. Az ilyen szónoklatoknak az lett a vége, hogy alaposan kinevettek bennünket. Szónokoltunk a szocializmusról, szabadságról, kötelességről, feminizmusról, a természet fennségéről, optimizmusról, pesszimizmusról. Egymásnak a lehető legjobb könyveket kölcsönöztük. Olvastuk: Kantot, Pascalt, Platót, Aristotelest, Fichtét, Uhlandot. Nem olvastuk, hanem faltuk. Az olvasási láznak rossz vége lett. Elhanyagoltuk a tanulást. Ez nem kifejezés, mert egyáltalán nem tanultunk. Még a pad alatt is olvastunk. A vége

az lett, hogy egy hitokató felfedezte a társaságot s azonnal szétrobbantotta.“

A leírás szerint a leánycsoport többségét, a kevésbé művelt részét, a szerelmi élet kérdései foglalkoztatták, a kisebbség azonban érdekesen mutatta a leányoknál gyakori rajongásnak egyik nemét, az úgynevezett „tisztá eszményi rajongás“ keletkezését és sorsát. Ez a leánycsoport fejlett társadalmi érzékénél és műveltségénél fogva, felül bírt emelkedni az érzéki szerelmen, de helyzete mégsem volt természetes, mert a fiúkkal ellentétben, a társadalmi eszmék entuziaszta művelése együtt járt a szerelmi érzés megtagadásával, elnyomásával. A leányok tisztá ideálmusa nem bírt kiemelkedni a szubejktív érzések korlátaiból. Erre a társadalmi rajongásra a leányoknak a saját nemi érzésük ellen való küzdelem céljából volt szükségük.

A másik leány titkos egyesületben már nagyon meglátzik az iskola hatása. Egyik felső leányiskola 6. osztály leánytanulói alakították s alapszabályaikban ilyen meghatározások voltak: Célunk, hogy az iskolában jó magaviseletünkkel, szorgalmunkkal kitűnjünk, az életben a társadalomnak s a hazának hasznára legyünk, magunkat komólyan, illedelmesen viseljük, mert díszelnökünk (egyik tanítónőjük) szívesen veszi. Tehát a tanítónőimádat a felnöttebb leányok között is előfordult. Azonban ezen leányokat mégis leginkább az egymás közötti barátság érzése izgatta. Az alapszabályok ilyen kérdésekkel vesződnek: „A tagok szeressék egymást, de ne féltékenykedjenek“. „A tagok között legyen igaz szeretet“. „Verekedni, vitatkozni szabad, de haragudni nem“. „A tagok kötelesek egymást segíteni, a tanulásban is“. „A szabad idő együtt töltendő“. „Egy órákor egymást megvárjuk s ha van üres hely, egymás mellett ülünk“. „Egymásnak mindent el kell mondani“. „A tagok mások előtt a legnagyobb szeretettel nyilatkoznak egymásról“.

Ezen leányegyesületről érdemes még a következőket feljegyezni: „Misét minden vasárnap becsületesen kell hallgatni. Imádkozni kell hazánkért, díszelnökünkért s egymásért. Minden gyűlésünket a Szűz Anya és Szent István védőszentjeink nevében nyitjuk meg.“

Ezen leányegyesület példája élénken szemlélteti a nevelés és oktatás, különösen a vallási oktatás hatását. De éppen ezen példából kifolyólag, nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy ezen palliatív, védekező nevelő-rendszer könnyen tereli a leányok szexuális érzetét homoszexuális irányba.

17—20. év.

Fiúk. Ezt a kort a higgadság, nyugodtság jellemzi a megelőző 15—16 éves kor belső harcaival szemben. Az álmodozó fantázia helyébe a külvilág jelenségeinek hűvösebb megíté-

lése, józanabb mérlegelése lép. A meditáló munka közben az ifjú arra törekszik, hogy rendet teremtsen belvilágában, ami a férfinemnek gyakran sikerül is, mert a megismert nemi élet érzéki élvezeteitől igyekszik távol tartani a pszichikus élet folyamatait s a két folyamat közül az uralkodó értéket a lelki természetű tartalomnak, az erkölcsi, társadalmi, a filozófiai, a vallási eszméknek adja meg. Ez utóbbi tényezőknek küzdelmét és győzedelmét bizonyítja az azon titkos egyesület szervezete és működése, amely a 17—18 éves korból jutott birtokomba.

Egyik budapesti gimnázium 17—18 éves ifjai alakították az úgynevezett „Marlakók társaságát“, amely nem volt titkos, csak zárt társaság. Valamennyien szerették a művészeteket, a filozófiát, egy pedig csupán az utóbbival foglalkozott. Többnyire életfilozófiai kérdések foglalkoztatták a tagokat: Mi az élet célja? Minek az analógiájára fogható fel az Isten-ség? Mi az érzékiség, a szeretet, a szerelem? Milyenek a lányok, a fiúk? Milyen a tömeg? Miknek fejtegetése közben ilyen eredményekhez jutnak: Az élet célja a „boldogulás“, a becsület, vidám, mértékletes élet“, a „fájdalommentesség“, „a megelégedettség“, „az örömteli boldogság“, „a boldogság alapja a tudás a szeretettel együtt“. Ez ifjakat tehát a nemi élet kérdései izgatták, de a megnyugvást az ideális gondolkodásban találták meg.

Jellemezte az ifjakat a kritikai szellem. Tanáraik előadásait mérlegelték s csak azt fogadták el, amit jónak találtak. Tanáraik iránt rajongást nem mutattak.

Azonban önálló célokat tűztek ki maguk elé s azokat megvalósítani igyekeztek. Elhatározták, közösen fognak könyveket írni s felvirágoztatják a magyar filozófiai irodalmat, társaikat megjavítják s megnyerik őket a filozófiai eszméknek. Végső céljuk volt, mind magukra, mind társaikra nézve az „önképzés“, vagyis az én értékének tudatos fejlesztése.

Tehát ezek az ifjak is, mint annyi sok más ifjú egyesület, kitűzte a *világjavítás zászlóját*. Ezzel a túlzó szándékkal indultak neki a nagy ismeretlennek, a társadalmi élet ellenállhatatlanul vonzó birodalmának. Természetesen, a családoknak, a tragikus sorsoknak számos esete származik ezen önbizakodó feltevésből.

Leányok. A leányoknak két titkos társaságáról számolhatok be. Az egyik a kritikai szellem, a másik az ideális rajongás szellemében született.

Az előbbi gúnytárgyává tette a leányok idealizmusát, rajongását, a jó tanulást, a tanárokhöz való ragaszkodást, a leányerkölcsöket. De érzik önmagukon a szexuális izgalmakat s ezek ellen szintén a gúny, a satíra, a megvetés fegyverével küzdenek. Ezen egyesület tagjai tehát nem a külső tényezők-

ben, hanem önmagukban igyekeztek megtalálni a szexuális érzésük ellen való küzdelem erejét.

Az egyesület címét így határozták meg: „Bajuszellenes, gyenge tehetségűeket védő, éhező nőket tápláló első feminista klub“. A tagoknak ilyen kötelességeket írnak elő: A tagoknak feddhetetlen életűeknek kell lenniök. Ideálbevallás kötelező, a vallomás jegyzőkönyvbe vétetik. Pokolba a könyvekkel. Le a filozófusokkal! Mindig magad lábán járj. Haladj a korrall. Szeresd magadat. Mindent röviden és velősen. Ne légy büszke származásodra, mert igaza volt Darvinnak. Ne terjeszd a bacillusokat, ne csókolózdál. Ne engedd, hogy a szíved billentyűjén zongorázzanak s a hátadon hegedüljenek. Ne vonjon a sors köbgyököt boldogságodból, stb.

A 17 éves tanulóknak másik klubja, a „Rousseau klub“ ismét a külső erőkhöz, úgymint: rajongáshoz s a tanári tanítások erejéhez folyamodott, hogy küzdjenek a tagok a szexuális érzéseik ellen. Az elnök így adja elő az alapítás történetét: 17 éves koromban volt nekem három igen kedves barátnóm. A földrajztanár igen szerette a természetet. Hogyha jó idő van, sohasem ül bent a szobában, hanem fiaival együtt kirándul a hegyek közé. Összejöttünk s elhatároztuk, hogy „mi is követjük földrajztanárunk példáját“. Megesínálták az alapszabályokat. Azután az asztalra feszületet tettek. Egyenként letérdeltek, balkezüket a szívükre tették, a jobbat pedig a feszületre s ezt mondták: Én N. N. esküszöm, hogy az egyesület szabályait megtartom.

Az alapszabályok pontjai megmagyarázzák ezen súlyos titoktartást, mert ebben ezek vannak: Szerelmi dolgait minden tag köteles elmondani. Csak olyan udvarlót szabad választani, aki szintén természetimádó. Egymást szeretjük. Más-sal szemben udvariasak leszünk.

E leírásoknak, ha nincs is talán valami nagyon tudományos színezetük, azt mégis megmutatják, hogy az ember élete már ifjú korában belső harc és küzdelem. Küzdelem a saját érzései és ösztönei ellen s a nevelésnek és társadalomnak feladata, hogy mélyen nézzen bele e küzdelem lényegébe s józanul és helyesen támogassa az ifjút, különösen az életbe való elindulás nehéz pillanataiban.

Megállapíthatjuk az ismertetett adatokból a következőket:

1. A 9—12 éves korban a gyermek társaséletét a külvilági tevékenységek objektív felfogása vezeti.

2. A 13—15 éves korban a nagy erővel felszínre törő szexuális érzések válnak a gyermekek társaséletének vezető motívumává. Cselekedetüket mérséklük az akkor még tudat alatt működő társasérzések.

3. A 15—16 éves korban a társadalmi élet erőinek bekapcsolása következtében megtörténik a szerelmi élet idealizálása.

4. A 17—20 éves korban külön kezeli az ifjú az egyéni és társaséletében a szexuális hajlamokat és a társadalmi, erkölcsi- és kulturális szempontokat s ezeknek hatása alatt az ideális gondolkodás válik az uralkodó motívumává az ifjak társaséletének. S az ifjakban törekvés tapasztalható a szexuális életnek háttérbe szorítására.

A III. Gyógypedagógiai Kongresszus Münchenben.

Ismertette a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság Lélektani Szemináriumának 1926 október 14-i ülésén HRABOVSZKYNE dr. RÉVÉSZ MARGIT, a szakosztály elnöke.

Jelen ismertetés nem óhajtja az ez év augusztus 2—4-ig lefolyt III. Gyógypedagógiai Kongresszus teljes ismertetését nyújtani,¹ hanem csupán azon előadások közlésére szorítkozik, melyek a Lélektani Szeminárium eredeti célkitűzésével kapcsolatosan azon problémakörökre vonatkoznak, melyek a gyógypedagógiai és lélektani, illetőleg kórlélektani határterületek között, különösen módszertani szempontból, fennállanak.

A bírálatra kerülő előadások közlési menete sem követi az eredeti időszerű sorrendet, hanem szintén simul a módszertani követelményekhez; mert éppen az a jelen beállítás célja, hogy rávilágítson a különböző módszerek előnyeire és hátrányaira, megtartsa bennünket a különös kiegészítés arany középútján. A kongresszuson a *konstruktív* módszerek intuitív ereje és közvetlensége mellett az *experimentális* úton haladó, kis részletekre vonatkozó módszerek rendszeressége és pontossága tűnik fel, melyek mindegyike más-más módon, de feltétlen hivatottsággal igyekeznek a nehezen megközelíthető lelki törvényszerűségeket feltárni.

A kongresszus kritikai ismertetése — kiegészítésül — kiterjeszkedik az érdeklődés előterében álló *krimnális* gyermekanyagra is.

1. Konstruktív módszerek.

Lindworsky J., a kölni egyetem lélektani tanára „*A lelki-ség vezetőszerelve*“ címen tartja meg nagyszabású előadását. Hangsúlyozza, hogy a normálpedagógus is csak kiválthat, de

¹ Ily című referátumom a Magyar Gyógypedagógia 1926. évi novemberi számában jelent meg.

nem teremthet új értékeket a gyermekben; még inkább fel-tűnően érvényesül ez az elv a gyógypedagógia területén belül, ahol a testi folyamat annyira uralkodó, hogy gyakran még a megszokott pszichofizikai inger sem váltja ki a néki megfelelő, sajátos lelki visszahatást, pl. gyengetehetségünél az emlékezés, pszichopathiánál az érzelmi reakció nem mutatkozik az alkalmazott ingerre. Az érzéki, közvetlen örömezzések az elsődleges életélmények s így innen kell a kutatásnak kiindulnia. Ez okból az állatlélektanból veszi analógpéldáit s az onnan ismert fokozatokon keresztül (testi pillanatos szükség-szerűség, öndresszúra) jut el a magasabb emberéhez, mely a jelenlévő benyomások „Distanzierung“-ján túl a sajátos, egyéni, állandósított értékmotivumok kialakulásában éri el tetőpontját. A tökéletlenebb gyermeknél sem lehet másféle a fejlődés menete; ugyanezt az utat kell, úgy, ahogy lehet s ameddig a fokozatig lehet, véle is végigjártatni. A gyógy-pedagógust nehéz munkájának gyakorlati kivitelében az elméleti ismeretek és megfontolások mellett az ügy iránti odaadó szeretet is kell, hogy támogassa.

Ez az előadás igen szép példáját adta annak, hogy egy elsősorban ethikai világszemlélettel bíró filozófus milyen összhangba tudja hozni a tisztán természettudományi alapon kidolgozott (Köhler-, Bühler-féle) adatokat a metafizikai lélek fogalmával.

Düring E. frankfurti elmeorvos-tanár „*Hysteria és neurasthenia mint nevelési betegségek*“ című, igen szellemes előadásában a pedagógiának ama másik ősi problémájából indul ki, hogy vajjon mi szerepe van a hajlamnak és a környezetnek az egyéniség kialakulásának mikéntjében. Bár elismeri a hajlam elsődleges fontosságát, de kiemeli, hogy az átlagember mégis „milieu-produktum“, az átélt élmények eredője. Erősen hangsúlyozza azon közkeletű összehasonlítás veszedelmes voltát, mely a nevelőt művésznek szereti feltüntetni; mert a nevelő éppen akkor követi el a legnagyobb hibát, ha az elébe kerülő gyermekanyagot művész módjára a saját gondolatai szerint akarja kiformalni. A megfigyelésnél elvet minden tipizálást, mert ez szerinte csak a vizsgáló kényelmére való; a nevelőnek sokkal nagyobb szüksége van karakterológiai ismeretekre, mint intelligenciavizsgálatokra. Legfőbb a tanító intuitív tehetsége, mellyel a készséget tulajdonsággá fejleszti s utat nyit az ösztönök magasabbrendű szublimálása felé. Ha a természetes fejlődés menete megakad, zökkenéseket mutat, akkor ez beteges tünetek alakjában jelentkezik. Befolyásolhatóság, koncentrálatlanság, fantázia, önzés, mind élettani gyermekes jellemvonások, melyek csak ha nagyobb fokban és a serdülésen túl is mutatkoznak, valla nak rendellenességre. A szülői ház tulságosan szubjektív

volta, az iskolával összefüggő, meg nem oldott összetűzések további élesztői a fejlődés megtorpanásának. A nevelők magasabb szintre való fejlesztése a legfőbb követelmény, hogy bizalmat keltsen és nyugodt felsőbbsséggel tudjon hatni fejlődésében megakadt növendékére.

Az előadás káprázató külsőségeivel igen nagy tetszést váltott ki, de érdemileg nem ért el a fölvetett probléma mélyéig és tulajdonképen csak a hisztéria fogalmát írta körül.

Zak V., a bécsi gyermekmegfigyelő intézet főápolónője „*A gyógypedagógiai megfigyelés formái*“ című, esztétikai formákban mozgó előadásával azt kívánja igazolni, hogy a művészetben jelenleg dívó expresszionizmushoz hasonlóan, a lelki történések pillanatos megnyilvánulásának kivetítődései alkotják a mélyremenő megfigyelés legfőbb alapjait. Az élet mindennemű helyzetében való közvetlen viselkedés — mely a testi és lelki magatartás végtelen árnyalatait hozza felszínre —, elfogulatlan, különösebb rendszernélküli megfigyelése s annak szubjektív értékelése bizonyult szerinte a legeredményesebb eljárásnak a „nehéz nevelésűek“ megfigyelőosztályán.

A kissé naiv, tudománytalan előadás kifejezései sok újszerűt, művészi plaszticitást tüntettek fel, ízelítőt adva a mai Bécs kissé túltelített, de mindenesetre érdekes szellemi életéből.

Gürtler R. chemnitzi gyógypedagógus „*A primitív tudat és annak tekintetbevétele az abnormisok pedagógiájában*“ című előadásában kifejti, hogy a differenciálatlan tudat is már egységes egész, mely bár a finom részleteket nem veszi észre (ezért tanulnak pl. oly nehezen írni a gyengétehetségűek), a reáható benyomások lényegét mégis felfogja s ezért képes a maga módján boldogulni. Ezen megfontolásokból kiindulva, a szemléltető oktatásban arra törekedjünk, hogy a lényeg leegyszerűsítve szembeötlő legyen s fokozatosan kerüljenek bele részletek, mint pl. a tö- és bővített mondat fejlesztése.

Az előadás pedagógiai ötletessége folytán hívta fel a figyelmet.

Rittmann Vilmos schwabachi tanár „*A gyógypedagógia elmélete*“ címen kifogástalan rendszerességgel határozta meg a gyógypedagógia helyét az egyéb tudományok között, kiemelve, hogy célja egyezik a normálpedagógiáéval, módszerei viszont jóval bonyolultabbak. A módszeres eljárás lehet *tárgyilagos*, ami alatt az egyéniség fogalmi meghatározását érti; lehet *alanyi*, amikor a gyógypedagógia a növendék körlelektani leírása útján egyéni lélektant űz; mérési eljárásokat hitelesít; lehet *értékelméleti*, amikor a kutatás a gyógy-

pedagógia kulturális jelentőségét határozza meg és irányítja a szociális gondoskodást.

Az előadás szép példája volt az elvont tudományos gondolkodás tisztára német megtestesülésének.

2. Experimentális módszerek.

Peters Vilmos jénai pedagógus professzor „*A kisegítő-iskolások pszichopedagógiai megítélése*“ című előadásában mindenekelőtt részletesen kifejti a célt, melynek érdekében a vizsgálatok történnek. Első feladat a képesség fokának megállapítása, azaz a felső és alsó küszöb lemérése az iskoláztatás szempontjából úgy a be-, mint kilépésnél; tehát a módszerek retro- vagy prospektív irányúak kell, hogy legyenek. Erre a célra kísérleti eljárások mellett körültekintő megfigyelésre van szükség az általános magatartás, a cselekedetek megítélése szempontjából. Az ösztön, érzelmi élet, a ténykedések spontán tüneteinek összegezése után az összegyéniség megítélése kerül előtérbe, aminek megszerkesztéséhez egyéni tapintat és képesség szükséges. Előadó szerint az *aktivitás*, a *spontaneitás*, a *determináció*, azaz a gyermek cselekvési céljának meglátása a legfőbb tényezők az egyéniség megítélésénél. A kísérletek viszont annak lemérését célozzák, hogy a gyermek a rendelkezésére álló tanulási lehetőséget mennyire tudta kihasználni. E téren roppant hiányoznak a normalitáskanonjai, melyre nézve próbálkozások már vannak (*Ranschburg*, *Burt*) ugyan, de az elemi ismeretek minden terén égető szükség van ilyenekre; olvasás, írás, számolás s lehetőleg rajz-, énekben is. A búvárkodás mindenféleképpen annak megállapítására irányuljon, hogy miként jön létre a *teljesítmény* (*Leistungs-Analyse*), hogy milyen a gyermek készsége mozgási tekintetben, hogy milyen a képessége a kifejezési eszközökben (beszéd, rajz, írás). Ezen fokozatokon keresztül jut el az *intelligencia* fogalmához, melyet szintén tisztára a teljesítmény szempontjából ítél meg; ilyen értelemben becsüli Binet módszerét, bár elismeri, hogy *Rossolimo* tisztább pszichológiai elemekkel dolgozik, melyeket viszont olykor önkényesen alkalmaz, pl. a szuggesztív kérdéseknél.

Ezen nagyvonalú előadás sok impulzust adott arra nézve, hogy milyen sok és fontos feladat várt még elintézésre a pontos részletek megismerése végett.

Ranschburg Pál budapesti elmeorvos-professzor „*Az értelmileg és érzékileg fogyatékosok számolási készsége és képessége*“ című előadásában azon nagyméretű kísérleteiről számol be, melyet gyengetehetségűeken, vakokon, siketnémákon több száz esetben végzett. *A számfogalmak* kialakulása tekintetében a vakok már az első tanulási évben lépést tartanak

a normálisakkal; a siketnémák, bár a látás útján létrejött, egyidejű ingereket sokkal jobban tudják feldolgozni, mint az egymásután érkezőket, mégis jóval elmaradnak a normálisok mögött; a gyengetehetségük között roppant nagy a szóródás, gyakran sohasem jutnak túl az 5 fogalmán. A mechanikus számolási képességet az irodalomban már elfogadott formulája $\left(\frac{A}{T} = \frac{\text{terjedelem}}{\text{idő}}\right)$ szerint a 20-as számkörben végzett kivonásokkal mérve, azt találta, hogy a vakok adják a legjobb eredményeket, a süketek az időértékek nagysága folytán mutatnak gyengébb eredményeket, míg a gyengetehetségük minden tekintetben messze elmaradnak. A sajátképeni számolási gondolkodást nehéz feladatok önálló elvégzésével méri, melyek megoldása a serdülés előtti korban számolási kiválóságra vall. Vakok eredményei egyeznek a normálisokéval, a siketnémák csak rávezetés után fejtik meg a feladatokat. Korok szerint a vakok már az első időben jó eredményeket mutatnak, a siketnémák eredményei kb. 10 évig a gyengetehetségükhöz állanak közel. Nemek szerint normálisoknál nincs lényeges különbség, míg ezen abnormis gyermekanyagban a leányok mindenütt háttérben vannak.

A mintaszerű pontossággal véghezvitt és leírt kísérletek élénk érdeklődést váltottak ki a hallgatóságban; az annak nyomában támadt vita különösen a számfogalmak kialakulásának mikéntjére és elősegítésére vonatkozott.

Oberhauser G. müncheni gyógypedagógus „A siketnémák számfogalmának fejlődésére vonatkozó vizsgálatok” címen több évi kísérletes megfigyeléseiről számol be, melyek az előbbi előadással egybehangzóan azt mutatják ki, hogy az egymásutáni ingerek kisebb hatása folytán sokkal nehezebben alakul ki a siketnémák számfogalma. Igen ügyes gyakorlati útmutatásokat ad arra nézve, hogy miként lehet a látási ingereket mozgásbeliekkel társítani, a hiányos ritmusérzékét fejleszteni. Ha már a számfogalmak kialakultak, a műveletek megtanítása sokkal könnyebb; az elvont, szimbolikus számfogalom azonban csak a 16. év után válik határozottá.

Ez az előadás eleven szemléltetője volt azon termékeny kölcsönhatásnak, melyet a lélektani tudás az ötletes pedagógusra gyakorol.

Schnell János budapesti gyógypedagógus orvos „Összehasonlító vizsgálatok normálisok, vakok, siketnémák és gyengetehetségük olvasási készségére nézve” címen a Magyar Áll. Gyógypedagógiai Laboratóriumban végzett kísérletekről számol be megszokott precizitással az olvasás terén kapott eredményeiről, melyeket úgy mennyiségi, mint minőségi tekintetben tárgyilagosan mérleget. Ezek alapján gyakorlati követelményeit úgy formulázza, hogy a vakok olvasási gyor-

saságát kellene fokozni (más technika?), a siketnémák eredményei megfelelőek, a gyengetehetségűeknél a megbízhatóság növelésére, az illúziók elkerülésére kell nagyobb gondot fordítani.

Az előadás kézzelfogható példája volt annak, hogy a kísérleti búvárkodás eredményei milyen közvetlenül vetíthetők ki a pedagógia síkjára.

Kriminális gyermekanyag.

Krall V. karlsruhei gyermekbíró „*Nevelés és büntetés a fiatalkorúakra vonatkozó német törvényben*“ című előadásában reámutat a gyermekbíró azon kettős, olykor egymással szembenálló feladatára, melyet egyrészt mint modern pedagógus, másrészt mint a nemzet társadalmi érdekeinek védője kell hogy betöltsön. Ennek folytán megelőző (általános) és speciális (az egyénre alkalmazott) módszerekkel dolgozik; bonyolult munkájában gyakran használja fel az orvost és a pedagógust, de a döntést magának tartja fenn, amelynek sikeres alkalmazásához rátermettség és sokoldalú kiképzettség szükséges. A nevelés és büntetés között a határok elmosódnak, ha azok tényezőit (minőség, időtartam) megfelelően variálják. A törvény szelleme jó, a mutatózó sikertelenségek nagyrésze a végrehajtás tökéletlenségének tudható be.

Az előadás feltűnt azon merész őszinteségével, mellyel egy egyszerű, gyakorlati ember reámutatott azon hibákra, amelyek az eszme megvalósítása közben elkerülhetetlenül mutatkoznak.

Gregor A. flehingeni elmeorvos-professzor „*A befolyásolhatatlanok problémája*“ cím alatt reámutat arra a tényre, hogy a „nagyon nehezen nevelhetőek“ egy töredéke a mai álláspont szerint semmilyen eljárással sem változtatható meg; számukat az összes kriminális gyermekanyag kb. 6%-ára teszi. Kriminális szempontból csupán fokozatilag különböznek a többi „nehezen nevelhetőek“-től; lélektanilag részben gyengetehetségűeknek, részben pszichopátáknak mutatkoznak; *erőszakos, állhatatlan, erkölcsönkívüli* (amorális) alcsoportokra oszlanak. Egyelőre tehetetlenül állunk szemben velük, eljárásaink próbálkozások csupán; vigasztalásul az szolgáljon, hogy aránylag kevesen vannak.

Az előadást jellemezte a tárgyilagos tudós és a humánusan érző ember fennkölt harmóniája.

Révész Margit budapesti gyógypedagógus-elmeorvos „*A nehezen nevelhetőek alkati típusai Kretschmer szerint*“ című előadása sok tekintetben kiegészítette az előző előadás adatait, amennyiben magyarázatát adja a nehéz esetek kialakulási formáinak. A Kretschmer-féle felosztás értelmében a a)

cyklothym (közvetlen) alapkarakter értéktelenebb, pszichopátiás jellegű megnyilvánulásai: 1. az *impulzív* (erőszakos) alkat a maga atavisztikus, agresszív, hyperthym válfajaiival, továbbá 2. a *labilis* (változékony) alkat, mely a patológiásan állhatatlan és perdita alcsoportokat mutatja fel súlyos esetek gyanánt. A *b) schyzothym* (bonyolult) alapkarakter elsőkélyesedett, kóros jellegű formájában egyfelől mint 1. *psychasthemiás* (túlérzékeny) alkat jelenik meg, szélsőséges esetei a kényszerre hajlók, schyzophrenek kórformáját öltik magukra, másfelől mint 2. *amorális* (erkölcsnélküli) csoport termeli ki magából a hírhedt „moral insanity“-t (az összanyag kb. 4%-a gyanánt). Ezen felosztás egyúttal határt és irányt szab a kriminálpedagógus munkája elé.

Az előadás mindenestre hozzájárult a kriminálpedagógiában használatos fogalmak megtisztulásához.

Lückerath H. euskircheni gyógypedagógus-elmeorvos „*Fiatalkorú büntetettek gyógypedagógiai nevelése*“ címen azon tapasztalatairól számolt be szép előadásában, melyeket mint egy népes állami intézmény vezetője szerzett. Józan elveiből néhányat közlünk: eredményeinkben meg kell elégedjünk a veleszületett káros hajlam enyhítésével, gátlások kiképzésével, melynek sikeres állandósulásához a külső általános társadalmi viszonyok megjavulása is hozzá kell, hogy járuljon. Egy intézet jóságát nem az épület minemősége, hanem a benne uralkodó tónus bensősége dönti el. Amennyire kívánatos a növendékek közös élete nappal, annyira célirányos az éjjeli elkülönítés. A belső fegyelmi ügyek elintézésére a növendékekből szervezett önkormányzati rendszer nem vált be. A növendék végleges kihelyezése előtt átmeneti osztályba való utalása igen előnyösnek bizonyult. Pozitív örömezők keltése, új erkölcsi értékek teremtése, az önérzet védelme sokkal hatásosabb módszerek bizonyultak, mint a negatív érzést kiváltó egyszerű büntetési eljárások. Orvosi együttműködés mindig kiegyensúlyozóul hatott, stb.

Ez az előadás példányképe volt annak, hogy a valósággal szembenező, mégis optimistának maradt erős ember egyenletes munkavégzése az idők folyamán milyen nagy értékeket hoz létre.

Összefoglalva a kongresszuson elhangzott előadások tartalmát, azon tapasztalatra jutunk, hogy bár tudományosan teljesen új eredményeket nem hozott, de egyrészt régi problémákat új alkalmazásba állított be, pontos részleteket közölt; másrészt élesztette az egy szakmában dolgozó munkásokban a hitet a közös munka értéke és lehetőségei felől, bizonyította az élő beszéd szuggesztív erejét az elvont betűk felett.

CSALÁDI NEVELÉS

A gyermek erkölcsi nevelése.*

Írta: NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

Soha sem volt időszerűbb a gyermek erkölcsi fejlődését szóvátetni, mint most, az erkölcsi ellazulás idejében. Megdöbbentő az a gondolat, hogy a jövő társadalma is olyan lesz, mint a mai; azok lesznek az erkölcsi ideái és lelkileg olyan sivárok s boldogtalanok lesznek, mint a maiak. Bizonyára sok szülő töpreng kétségek közt s mind azok, kikben van élő lelkiismeret, gondolkoznak és keresik az orvosságot: hogy mi vethet gátat az erkölcsök további romlásának, mi biztosíthatja az erkölcsi tisztulást, miként kell berendeznünk a gyermekek életét, mit tehetünk, hogy megmenthessük a gyermekek lelki tisztaságát, erkölcsi életét?

Égető kérdések ezek s velük gyakorlati oldalról akarok foglalkozni.

*

A gyermekek nevelésére három tényező hat: az iskola, a család s a társadalom. Az iskola egyéb elfoglaltsága miatt csak közvetve hat a gyermek erkölcsi fejlődésére, igazi nevelője az élet, azaz a társadalom s a család.

A gyermek születésével is hoz magával örökséget, ezzel is számot kell vetni. Az bizonyos, hogy egyik gyermekben több a hajlam a jóra, másokban a rosszra, de bárha azt mondjuk is, hogy a gyermek a jó és rossz csirájával születik, mégis a nevelés fogja eldönteni, melyik fejlődik majd ki. Amivé a gyermek lesz, azzá nem pusztán a születése, hanem elsősorban a nevelés teszi.

Az orvosok is azt állítják, hogy születésénél fogva erkölcsileg hibásan fejlett gyermek csak elszigetelt jelenség. Ha tehát ezen betegektől eltekintünk, csak olyanokról beszélhetünk, akikben az erkölcsi fejlődés meg sem indult, vagy akiknél egy bizonyos ponton a fejlődés megállt, vagy akiknél rossz irányt vett, vagy akiknél a kellő fokig jutott. *A fejlődésért a társadalom és a család felelős s minden bűnös, minden erkölcsileg laza a társadalom és a család betege.* Erkölcsös nevelő családokból álló, erkölcsi erőtől áthatott társadalom erkölcsös egyéneket, erkölcsös új társadalmat nevel.

* A Szülők Szövetségének 1926 december 10-i szülői értekezletén *Hogyan rendezzük be a gyermekek és ifjak iskolán kívüli életét erkölcsi fejlődésük érdekében* címen tartott előadásom foglalata.

Az erkölcsi nevelés kiindulópontjának tartom a gyermekben a *szégyenérzés felkeltését*. Ez az erkölcsi érzés alapja. Aki szégyenkezni nem tud, annak erkölcsi élete ingatag. A szégyenérzés az erkölcsi élet szabályozója, ez a lelkiismeret gyökere. Fel kell tehát ezt kelteni minél erősebben a gyermekben. E nélkül a gyermek azt a nagy fejlődési utat, míg eljut az erkölcsi fogalmakig, innen az erkölcsi ítéleten keresztül az erkölcsi jellemig, meg sem teheti, mert nincs fegyelmezője, irányítója.

Nagy vonásokban három fejlődési kort jelölök meg. Az első kor 3—8 évig, a gyermek erkölcsi érzelmei még önzőek s erkölcsi egyénisége ezen érzelmek hatása alatt áll. Az erkölcsi önző érzelmekből a 9—14 éves korban fejlődnek ki az erkölcsi érzések elemei: a függés érzése, a lelkiismeret. És míg az első korban a gyermeket az erkölcsi érzésekre mechanikus gyakorlásokkal szoktatjuk, e második korban már munkába állítjuk a gyermek aktivitását is. Fejlesztjük cselekvő bátorságát, önállóságát, szociális hajlamait.

A harmadik kor a 15. évtől feljebb. E korban biztosítjuk erkölcsi jellemének önállóságát, elősegítjük a magasabb szociális érzések kialakulását s a gyermekifjú kritikai, kételkedő harcaiban győzelemre visszük a nemesebb erkölcsi érzelmek uralmát az alacsonyabbak fölé.

*

A gyermek erkölcsi nevelésében fő szabály legyen, hogy *semmit se tartsunk jelentéktelennek*. Téves felfogás az, hogy a gyermek nem ért meg sokat abból, amit tud, hall, vagy olvas. Higyjük az ellenkezőt, hogy a gyermek mindent megért, ha nem is a benyomás pillanatában, de lelkében mégis diszpozíció marad, a kép, az emlék ott él lappangva s ez aztán fejlődése későbbi időszakában a megfelelő új külső benyomásra felújul s világossá, értetté válik. Különösen a pubertás idején, ebben a forrongó, érési korban, az asszociációk révén egész soruk felelevenedik.

Mivel pedig az erkölcsiség erkölcsi ítéletekből és cselekvésképzetekből áll, ezeket ráhatásokkal, ismételt példákkal kell beidegzni. *Szemléltessünk tehát a gyermekkel jót, nemeset; a rossznak még a nézése is ront*. Nem helyes tehát az, ha az élet megismerése végett, vagy a rossztól való elriasztás céljából a gyermeket olyan helyekre visszük, ahol jót nem lát. A hatásoknak mindig olyanoknak kell lenniök, hogy az általuk felkeltett érzelmek alapvetői lehessenek az erkölcsi érzésnek; így pl. igyekezzünk a részvét, a rokonszenv, hála, jóakarát stb. érzését felkelteni. Ilyen jó hatásoknak minden korú gyermeket ki lehet és ki is kell tenni.

*

Hatalmas erkölcsképző erő a *csodálkozás* felkeltése. Igyekezni kell felkelteni a gyermekben a nemes csodálkozást a nagy érdemek, nagy jók, nagy alkotások és nemes cselekedetek fölött. Kívánatos, hogy legyen minél több olyan gyermek, aki szégyenkezni s a nemesen csodálkozni tud.

Fontos az is, hogy sohase legyen a *gyermek foglalkozás nélkül*; a munka a jellem legjobb nevelője, ez szoktat önuralomra. A henyesség a lélek mérge. Józan és szigorú következetességgel hozzá kell szoktatni a gyermeket a szabályos élethez, az idő helyes beosztásához.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy erőszakkal nyomjuk el a gyermek energiáit. Szoktatás és elnyomó erőszak közt nagy a különbség. Becsüljük meg a gyermekben azt, hogy érvényesülni akar, engedjük, hogy ártatlan kedvenc foglalkozásait űzhesse. Rengeteg energia jut munkához ilyen foglalkozásaiban s nő önérzete. Az erkölcsfejlődés szempontjából mindkettő nagyon fontos.

Kapcsolja szeretettel a gyermeket magához a szülő, mert a szeretet szavát jobban megérti, mint a félelemét s ha a szeretet szava hidegebb, hatásosabb, mint a fenytés.

A jellemképzésnek mindig a gyermek *egyéniségéhez* kell simulnia, mert a más-más típusú gyermek más-más módon reagál az őt érő hatásokra.

Figyelembe kell venni azt is, hogy sok gyermek elfedi belső életét. Ilyen a *képmutató gyermek*. Sok szülő nem figyeli meg ezen oldalról gyermekét s még kevesebb hiszi, hogy gyermeke képmutató és így aztán tévútra vezetődik. Az erkölcsi nevelés szempontjából pedig nagyon fontos, hogy tisztán s világosan lásson a szülő gyermeke lelkében.

Gondoljuk meg azt is, hogy a gyermek nemcsak azon fejlődési periódusokon megy keresztül, miket éveinek száma hoz magával, hanem belső lelki, morális átalakulásokon is, melyeket tapasztalatai, élményei okoznak. A gyermek nem egyszer súlyos *lelki forradalmon* megy át, összeütközésbe kerül önmagával s ezen összeütközésből, mit egy-egy inzultusserű benyomás okozott, gyakran a rossz kerül ki győztesen: erkölcsi érzése lefokozódik, harmonikus lelke megzavarodik, romboló gondolatok támadnak benne, amelyek kényszere alatt bűnözővé válik.

Egyik-másik gyermek egy idő múlva az erkölcsi botorkálásból kikerül a biztos útra; kivezetik a feltámadó régi jó emlékek. Még biztosabb a javulás, ha a szülő megkeresi az erkölcsi változás okát. Ha nem sikerül gyermekét jobb belátásra vezetni, megjavítani, akkor leghelyesebb, ha hozzáértőre bízza, más megfelelő környezetbe adja.

A gyermek a környezet neveltje. Ismételt látása, hallása bizonyos dolgoknak, állandóvá teszi a hatást és szokássá válik: a gyermek utánozza a példát, teszi, cselekszi, mondja. A szokásból hajlam lesz s jellemvonás. A társadalom, az otthon így tükröződnek vissza a gyermek jellemében.

A külső hatások által felkeltett lelki mozgalmak a gyermek belső életének titkai s nyilvánosságra csak akkor kerülnek, mikor a lélek mélyén már meggyökereztek s cselekvésben nyilvánulnak. Épp az a félelmes, hogy a káros hatás emiatt rögtön nem is gyógyítható.

Igen sokat árthat a rossz barát, a romlott pajtás, kinek tekintélye korlátlanul uralkodik áldozata fölött. Érzéki cselekedetekre, kicsapongásra, léhaságra szoktatja társait is.

Az utcákon elég romlott ifjú csatangol, az iskolákban is ott vannak ezek. Főlényes gúnyval, felnőtteket majmoló szokásaikkal imponálnak. E lélekrontókat ártalmatlanná nagyon nehéz tenni, mert hiszen elkülöníteni nem lehet őket. Szigorúan kell tehát őrködni a szülőnek gyermeke fölött, hogy szabad idejét mire fordítja s mivel tölti, milyen környezetben.

*

A gyermek szabadságáról sokat beszéltek s beszélnek. E jelszavak sokat meg is tévesztettek, s a nevelés téves útra terelődött s szabadossá vált. A gyermek nem bálvány, melyhez hozzányúlni nem szabad, — ellenkezőleg, a gyermeket irányítani kell. Óvjuk a korlátoltságtól, a brutalitástól, lelki ismeretlenségtől, egyébként pedig a nevelésben ne vezessen félénkség, ingadozás, gyengeség. *Téved az, aki a kisebb gyermeknek teljes szabadságot enged és még jobban téved, sőt egyenesen bünt követ el, aki az ifjúnak enged teljes szabadságot.* Az így neveltek nem ismernek semmiféle tekintélyt maguk fölött, önzők, követelődzők, szenvedélyesek és csak akkor érzik magukat jól, ha minden kényük, kedvük szerint történik.

A szabados nevelést előmozdítja az is, hogy a gyermeket hamar a felnőttek közé vezetik s a gyermekszobából a társaságba vive, itt, a felnőttek közt romlik el. A nem neki való társalgásból sok mindent megtud, sok mindent megtanul; a felnőttek becézgetése önhittséget s nem egyszer szexuális érzéseket kelt. Botorság azon örülni, hogy a gyermek már úgy viselkedik, mint a felnőttek: iszik, dohányzik, udvarol. Az így illuminált gyermek (fiú s leány) élemedetté, blazírttá, lelki aggastyánná válik s csak az élvezeteket és önmagát imádja.

Több komolyságot, erélyt kell alkalmazni. A gyermek ne csak jogait tapasztalja, hanem még inkább kötelezettségeit. Szokjék hozzá az engedelmességhez és örvendjen annak, hogy

még gyermek. Az okos szigorúság nem akadályozza szabad fejlődését, az engedékenység azonban megrontja erkölcsi életét.

*

Az élvezés megszokására vezet a *gyermek túltáplálása*. A szülők ezt már az egészen kis gyermekeken elkezdik. A túltáplált gyermek idegei fokozottan ingerlékenyek. Ez kimutatható galván-kísérletekkel is. Persze az idegrendszer fokozott ingerlékenysége lelki élete fejlődésére is rossz hatással van. Az ilyen agyonetetett kisgyermek, ha kívánságát megtagadják, idegrohamot kap s hogy környezete ezt elkerülje, teljesíti minden kívánságát. Már emiatt is rossz irányba terelődhet erkölcsi fejlődése, de még azért is, mert megszokja az élvezeteket.

A túltáplált ifjúban pedig olyan belső izgalmak támadhatnak, melyek erkölcsét veszélyeztethetik, bűnre csábíthatják. Fontos, hogy egészséges étrendet tartson a gyermek.

A szülői kedvezések közé tartozik a *pihenéssel* való visszaélés is. Sokan attól félnek, hogy gyermekük sokat dolgozik s túlkeveset pihen. Persze, pihenni szükséges, de henyélni nem szabad. Ezt sohase tűrjük a gyermeknél.

Igazi pihenés az alvás. Abban megint tévednek a szülők, ha azt hiszik, hogy a gyermek sohasem alhat elég sokat. Hozzá kell szoktatni a gyermeket, hogy meghatározott időben feküdjék s hogy mihelyt felébredt, fel is keljen. Nem szabad megengedni, hogy a gyermek ébredés után az ágyban heverésszen. Ez a titkos bűnözésre vezethet. Inkább egy félórával kevesebb alvás, mint tízperces ágyban heverés.

*

Nagyon jó profilaktikus eszköze az erkölcsi nevelésnek a *sport*. Minden sport erő kifejtéssel jár s erősíti az akaratot is. Azonban a sport is csak addig jó, míg nem válik szenvedéllyé s míg a divat el nem torzítja. Semmi jó se származhat abból, ha ifjak s lányok félig levetkőzve együtt futballoznak vagy fürdőruhában tenniszeznek.

Legegészségesebb sport a kirándulás, a természetben való tartózkodás, de ezzel is sok visszaélés történik. Ajánlatos, hogy a szülők vagy maguk menjenek gyermekeikkel vagy megbízható kísérőkkel eresszék csak el.

Nagyon értékes erkölcsnevelő célt szolgál a cserkészlet, fejleszt a tetterőt s az akaratot.

Az *akarat fejlesztésére* nagy gondot kell fordítani az otthonnak is. Akaratot erőfeszítések nélkül fejleszteni nem lehet, de helyes irányba csak akkor válik munkássá, ha nemes érzelmekből fakad. Tehát ilyen érzelmeket kell a gyermekben felkelteni, mert az érzelmek uralkodnak fölöttünk. Állítsuk

a gyermeket megoldandó feladatok elé, cselekedtessük; üres prédikációk keveset érnek, a példa, az átélt cselekvés hat a gyermekre nevelően.

Szoktassuk a gyermeket engedelmességre, ebből fog ki-fejldni a férfi erkölcsi szabadakarata s ez fogja fegyelmezni akarati tevékenységét. Szoktassuk kitartásra, hogy ne csak célokat tűzzön ki, ne csak akarjon, hanem a célt el is tudja érni.

Ne tiltsuk a gyermeknek a játékot, ne gúnyoljuk ki játékbeli tevékenységét. A játék az ő erőfeszítéseinek, akarati tevékenységének hatalmas eszköze s belőle nagy erkölcsi, értelmi s érzelmi értékek fakadnak.

*

Legyen a nevelés következetes. A következetes bánásmód még a legszeretetteljesebb formában is hatalmas erejű. Leg-kevésbé hat a gyermekre a megfélemlítés. Ez csak bizonyos esetekben s csak bizonyos gyermekegyéniségeknél használható. Az érzékeny idegrendszerű gyermekre egyenest káros.

A félelem, a büntetés csak látszaterkölsöt nevel, melynek nincs erkölcsi alapja a lélekben. A félelem s büntetés nem vezeti a gyermeket belső szemlélődésre s érzelmi élményei nem is mélyedhetnek el, nem válhatnak lelkiismeretté. Érvényesítsük akaratomat, hogy a gyermek tekintélyünk előtt meghajoljon, de ne megtörjön. Ezt sohase tűzzük ki célul. A szeretet nem lehet kegyetlen s durva soha.

A gyermek egyéniségét nem megtörni, hanem megerősíteni kell, hiszen olyan független erkölcsi egyéniség kialakítása célunk, mely majd a saját belátása szerint tudja berendezni életét s irányítani cselekedeteit.

*

A gyermek erkölcsi nevelésében igen fontos tényező a *társadalom*. Minden társadalom nevelő, de csak az erkölcsös társadalom értékesen nevelő. Erkölcsi tekintetben a mai társadalom csatornázza nincs: sok benne az erkölcsi szenny. A divat aberrációi, a mulatók, a táncok, az utcákon terpeszkedő prostitúció, a poshadt erkölcsi olvasmányok, látványok vihareként száguldanak át a gyermek lelkén, illuzióiból kizavarják, ártatlanságát elsodorják, elveszti egyszerűségét, lelkesedését, megvénítik, közömbössé teszik a nemes iránt. A gyermek szabad zsákmánya az erkölcsrontó hatásoknak.

Törvénynek kellene intézkedni arról, hogy éretlen ifjak s lányok éjjél s éjjélutánig ne táncolhassanak tánchelyiségekben s ne kóborolhassanak az utcákon.

Szörnyű pusztítást okoz a divat is. Bizony, sok tiszta és nevelőanyára lesz szükség, hogy ellensúlyozza azt a kárt, amit a gyermekek erkölcsének a túlrövid szoknyák okoztak.

A gyermek- s egyéb prostitúció hatalmas terjesztői a túlzusfolt villamosok is.

A család is modernizálódott. A családi nevelés nagyon felületes, sok családban a gyermek alig ismeri szüleit s a szülők sem ismerik gyermekeiket. Elidegenednek egymástól. Ilyen körülmények közt szó sem lehet arról, hogy felépüljön a gyermek erkölcsi, érzelmi élete s lelkiismerete.

A modern család izgalmas életmódjával, békétlen levegőjével, viharaival megrontja a gyermeket. A szülők legfőljebb arra gondolnak, hogy a gyermek így-úgy átcsússzék az osztályokon, pedig az erkölcsi képzés mellett csak másodrendű az értelmi, mert erkölcs nélkül igazi érték sohasem lehet az ember.

A régi család jobban nevelt, mint a mai, mert valóban nevelőotthon volt, törődtek a gyermekkel. A régi családnak volt tradíciója s ez az apa és anya tekintélyén alapult. Ez a tekintély föltétlenül uralkodott s ez ellen tiltakozni eszébe sem jutott a gyermeknek. A régi családban épp a szülők tekintélye miatt az engedelmesség magától értetődő volt. A szülők tisztelete pedig abból fakadt, hogy a gyermek és szülő egy közösséget alkotott lelkileg s érzelmileg.

A mai családból hiányzik a tradíció, hiányzik a tekintély. Hogy a család ismét nevelőcsaláddá válhasson, szükséges, hogy a tekintély tisztelete visszaszálljon a családba. E nélkül hiába minden: erkölcsös egyéneket csak harmónikus életű, tiszta, egészséges érzésű család nevelhet, melynek tekintélye van. De ehhez szükséges, hogy átfőrmálódjék a család életmódja, a szülők lelkisége, morálja.

Ha a család átalakul, más lesz a társadalom is, mert nem lehet az a társadalom romlott, amelyben a családok erkölcsösek. A társadalom a család, amilyenek a családok, olyan a társadalom is.

Az átalakulás egykönnyen nem fog menni, mert az általános erkölcsi életet hatalmi szóval, törvényparagrafusokkal megváltoztatni nem lehet. De ha még lehetne, akkor sem érne sokat, mert az erkölcsnek nem paragrafusokban, hanem a lélekben kell gyökerezni, a nemes belátásban, a lelkiismeretben.

Fel kell ébreszteni a társadalom alvó lelkiismeretét. Sokan vannak olyanok, akik megdöbbenve látják az erkölcsi méltóság sárbatiprását, a családi élet lazaságát és a gyermekek erkölcsi elsatnyulását, az ifjúság lelki kiégését. Ezekhez a derék, egészséges lelkekhez kell szólni s munkába állítani. Itt az ideje annak, hogy *a gyermek erkölcsi neveléséről országos kongresszus tartassék*, melyen ezen fontos kérdést egész terjedelmében s minden oldalról meg lehetne tárgyalni. Egy ilyen kongresszus mindenesetre jótékonyan hatna a

család és a társadalom erkölcsi életének fokozására. Ha ez elkövetkeznék, akkor kedvezőbb körülmények közé kerülne a gyermek és iskolánkívüli életét az erkölcsnevelés szempontjából is értékesen rendezhetők be, mert az erkölcsös család és társadalom főfeltétele a gyermek erkölcsi nevelésének.**

A gyermek- s ifjúkor szexualitásának néhány fontosabb jelensége.

Előadás a Szülők Iskolájában 1926 nov. 30.

Írta: Nagyiványi Fekete Sándor dr. egyet. m. tanár, poliklinikai főorvos.

Az a téma, amelynek előadására a Magyar Gyermektanulmányi Társaság fölkért, az orvosok egy szűkebb körén kívül annyira új, hogy szükségesnek látom megindokolni magát a *témaválasztást* is. Lehet-e egyáltalában szó a szorosan vett gyermekkorban nemi ingerületről, kielégülésről, a kielégülés kereséséről? Ha a szexualitás fogalmi körvonalozásánál a felnőtt, illetve érett korban megnyilvánuló jelenségek lebegnek szemünk előtt, akkor néhány orvosi kuriozitástól eltekintve, azt kell mondanunk, hogy a szexualitás ilyen megnyilvánulásaival a kora gyermekkorban nem találkozunk. Ha azonban figyelmünk ráirányul a szexualitásnak szélesebb körére, ritkább megnyilvánulásaira, akkor már a legkorábbi gyermekkorban is találunk ezzel rokonjelenségeket. Előadásomban egyrészt ezen szexuális megnyilvánulások feltűnőbb formáival fogok foglalkozni, másrészt tárgyalni fogom ezek jelentőségét s végül keressük, hogy mindezeknek a tudatában mennyire módosul az iskola s a szülők nevelő feladata. Ha rámutatok arra, hogy minden embernek a sorsát milyen messzehatóan irányítja a gyermekszoba; ha tudjuk azt, hogy a felnőttek számtalan formájú idegességei, félszeg szokásai, lelki kollíziói nagyon sokszor gyermekkori impressziók késői hatásának tulajdonítható, eleget anticipáltam előadásom tárgyából ahhoz, hogy a téma jogosultságát és tárgyalásának szükséges voltát bebizonyítsam.

Mindenekelőtt azt szeretném hangsúlyozni, hogy a mindjárt tárgyalandó jelenségek *nem egyes csodagyermékeken*, testileg vagy lelkileg beteg ivadékokon gyűjtött észlelések, hanem igenis, a legtöbb gyermekben található már igen zsenge korban olyan jeleket, amelyek mint a nemi érzés megnyilvánulása

** Előadó indítványára a Szülők Szövetsége elhatározta az országos erkölcsnevelési kongresszus megtartását.

nulásai értékesíthetők. Nem szabad ezt a megállapítást elszörnnyüködéssel fogadnunk, de nem is szabad a szexualitás megnyilvánulási formáit az érett kor mértékével keresnünk. Néhány évtized előtt még általános volt a felfogás, hogy nemi érzésről, annak megnyilvánulásáról csak az ivarérettség, a serdülés korában s azután lehet szó. Azonban a természetes fejlődés nem mutat ugrásokat: az a hatalmas érzés, amely a szaporodás világfenntartó ösztönét feldíszíti, a szexualitás elemi jelenségekből tevődik össze, s mielőtt eléri a maga őserejű megnyilvánulási formáit, létezését már számos apró jellel bizonyítja. S viszont azokban az emberekben, akiknél a szexualitás nem éri el a normális kifejlődést vagy irányítást, az érett kor szexuális jelenségei is sokban magukon viselik az infantilizmus ismérveit.

Amikor valamely észleletnek *szexuális színezetet* tulajdonítunk, azt azon az alapon tehetjük, hogy a kérdéses jelenség indító oka a nemi kielégülés keresése s az a nemzőszerveknek izgalmi állapotával jár, vagy a nemi kielégülés jelei kísérik. Ebből tudjuk megítélni a szexuális színezetet! Csak később, amikor a gyermek beszéde annyira differenciálódik, hogy ebből érzéseinek szubjektív színezetére következtethetünk s azokat az érett kor érzéseivel párhuzamba állíthatjuk, akkor nyílik előttünk biztosabb mód az érzések megítélésére: a beszéd. Addig úgyszólván csak *jelmagyarázatra* vannak alapítva következtetéseink, amelyeknek helyességéhez sokszor kétség fér. Hiszen az első hónapokban a gyermeknek az érzékszervei, idegrendszere nincs a fejlődésnek azon a fokán, hogy valamely érzést a kellemes vagy kellemetlen megállapításon túl differenciálni tudna. S éppen így az érzés kifejezési módjai sem annyira differenciáltak, hogy abból a külső szemlélő meg tudná állapítani azt, hogy a kellemes vagy kellemetlen belül a megnyilvánulás alapjául szolgáló érzés az idegingerületek mely területéből fakadt. Ha a gyerek sír, a sírás mikéntjéből nem tudjuk megmondani, éhes-e, bepizskolta-e magát, szorítja-e a pólyája, vagy valamely más kellemetlen érzésének ad-e kifejezést. Éppen így, ha a tisztába tett, megszoportatott, nyugalomba helyezett gyerek kipirultan elalszik, nem tudjuk megmondani, hogy mi okozta a kellemes érzést: a jóllakottság, a pólya kellemes melege, vagy valami más olyan körülmény, amit mi figyelemre sem méltattunk. S ez a körülmény számos észlelési hiba forrásává válhat, véleményem szerint vált is, s olyan túlzásokra vezetett, amelyeket józan meggondolással nem követhetünk.

A legelső hónapban a gyermek valamely érzésről meg tudja állapítani, hogy az kellemes vagy kellemetlen-e s ennek megfelelően viselkedik is, de nem tudja megállapítani, hogy a kellemes érzést ízézés, szag, tapintási, meleg, jóllakottság

vagy mondjuk szexuális izgalom s kielégülés okozta-e. Az érzések által kiváltott reflexfolyamatok sem annyira megállapodottak még s nem érik el a kifejlett korban mutatott differenciálódást, hogy azoknak figyelése a reflex kiváltó okára engedne következtetni. Sőt valószínűnek tartom, hogy egyes ingerültek a még be nem gyakorolt, irradiatív, hibás váltóállítás következtében szokatlan reflexeket váltanak ki. Azon filogenetikus s ősidőtől begyakorolt reflexmechanizmus, amely a szexuális jelenségeket kíséri, csirájában már a csecsemőkorban is adva van, s így nem követünk el logikai hibát, ha felvesszük, hogy a csecsemő fejletlen idegrendszerében a „kellemes“ érzéseknek bizonyos foka (nem kvalitása!) a nemi kielégülés reflexivére tévedve, olyan jelenségeknek (erekció) okozója lesz, amelyeket a későbbi élet folyamán nemi kielégülés kapcsán látunk. Más szóval: a kellemes érzés bizonyos fokozaton a nemi kielégülés formájában jelentkezik az idegrendszer fejlettsége idején.

Szerfölött óvatosnak kell lennünk tehát, amikor valamely jelenségből az azt kiváltó érzés szexuális vonatkozását megállapítjuk. S ezek a nehézségek megmaradnak, bár egyre csökkenő mértékben, a későbbi gyermekévekben is. *Szexualitásról tehát csak akkor szólhatunk, ha az érzések már bizonyos fokig differenciálódtak.* Általában véve az érett korban megnyilvánuló jelenségek szexuális vonatkozásait sem könnyű mindig fölismerni, nincs is minden esetre illő definíciónk a szexualitás megnyilvánulásaira.

Kénytelen voltam ezeket előrebocsátani, hogy kellő kritikával fogadhassuk az idevonatkozó irodalmat. Különösen a Freud-iskola megállapításai azok, amelyek a józan kritikát kihívják. Freudnak kétségtelenül nagy érdemei vannak abban, hogy a szexualitás jelentőségét illetőleg látóterünket jelentékenyen kiszélesítette, azonban megállapításait nem tudjuk minden vonalon elfogadni. Így ideggyógyászattal foglalkozó gyermekorvosok azt állítják, hogy a néhány napos csecsemőnek *ujjszopogatása* vagy a cuclinak a szopogatása szexuális kielégüléssel jár. Nyugtalan csecsemőket ez megnyugtát s utána elálmosodnak, mélyen alusznak. Az ujjszopogatás alatt az arc kipirul, egyszer-másszor a nemi szervek izgalma is megállapítható, a nemi kielégülést pedig rendszerint mély alvás követi. Egyesek annyira mennek, hogy azt állítják: a csecsemőnek a szopás nemi kielégülést okoz s ezért szopik; a táplálékfölvétel csak másodsorban fontos a gyermeknek. Arra hivatkoznak, hogy lusta csecsemők hamar abbahagyják a szopást, mielőtt még elegendő tejet vettek volna magukhoz, éppen, mivel a keresett kielégülést már megtalálták. Ugyanúgy ítélik meg némelyek azt a tényt, hogy a nyugtalan gyermek bizonyos *ritmikus mozgásokra* (ringatás, hintázás) meg-

nyugszik, mert az neki nemi kielégülést szerez. A ritmikus mozgások kapcsolata bizonyos szexuális jóérzéssel a későbbi korban tapasztalatilag megállapítható (hintázás, körhinta, talán az autózás okozta kellemes rázás is).

Ismeretes, hogy az ajkak tája igen alkalmas szexuális ingerek kiváltására (csók), mégis az előrebocsátott gondolatmenetből kellő módon kitűnik, hogy ezeket a véleményeket nem tehetjük magunkévá. Egyrészt ebben a korai csecsemőkorban az *érzések még nem differenciálódtak annyira, hogy szexuális színezetről szólhatnánk*, másrészt pedig ezek a következtetések szerfölött ingatag alapon épültek fel. Az ujjszopogatás meg a ringatás inkább olyan módon hatnak, hogy az új ingerület elvonja a gyerek figyelmét a neki kellemetlen érzésektől. Hiszen sokszor látjuk, hogy a lámpa ragyogása, vagy valami fényes tárgy csillogása is hasonló hatással van. Inkább rokon ez a jelenség a hipnózissal, mint a szexuális kielégüléssel. Másképp áll a dolog azokban az esetekben, amikor az ujjszopogatás évekig megmarad, erről szóló önvallo-mások megengednek bizonyos szexuális vonatkozást.

Sokkal jelentőségteljesebb ezeknél ama, ugyancsak *Freud*-féle felfogás, hogy a kora gyermekkorban az *egész bőrfelület alkalmas szexuális ingerület kiváltására* (erogén zóna) s az első életévek homályos, tudatalatti emlékei később döntő szerepet játszanak a maradandó erogén zónák kialakulására. Számptalan analízis bizonyítja ennek az észleletnek elfogadhatóságát, bár véleményem szerint nem mindenféle inger alkalmas ahhoz, hogy a testfelület valamely részének erogén képességét fenntartsa: csak azok a helyek őrzik meg továbbra is erogén mivoltukat, ahonnan kezdettől fogva vagy gyakran, valamely oknál fogva szexuális színezetű ingerek érték a központi centrumokat. A tudat alatt megmaradó érzések rendkívül szívósak, hatásuk kevésbé halványul, mint a tudatos emléké, s az inger ismétlődése esetén az ingerület hatása meglepő erővel nyilvánul meg. A gyermek testének a csókolgatósa; fűrésztés, öltöztetés közben egyes részekkel való intenzív foglalkozás alkalmas arra, hogy a megfelelő rész erogén képességeit fenntartsa s ez a későbbi korban a nemi élet rendellenégeire vezethet. Ezen az alapon már az első életévekben rossz szokások fejlődhetnek ki; így a széklet s vizelet visszatartása, amely a szomszédos nemző részek izgalmával is jár. A szokványosan megismételt beöntések a végbéltájon az erogén zóna fixálására vezetnek, s a későbbi években a nemi élet zavarait eredményezhetik.

A gyermekkel való foglalkozás közben tehát vigyáznunk kell arra, hogy a túlságos becézgetés következtében ilyen rossz szokások ki ne fejlődjenek s ha kifejlődőben vannak, akkor a gyermek korához mért eréllyel leszoktassanak. Ha túlságos

kímélettel szemet húnyunk, később egyre nehezebb lesz a feladatunk.

A későbbi gyermekkorban s a serdülő korban nagyjelentőségű az *önfertőzés* kérdése. A magyar kifejezés teljesen téves értelmet ad ennek a jelenségnek, hiszen itt fertőzésről szó sincs és nem is mindig önmaga végzi a gyermek. Jobb azért, ha az idegen kifejezést tartjuk meg: onania, masturbatio. Ez a jelenség rendkívül elterjedt, némelyek szerint általánosan előforduló szokás. Nem kell itt a nemi izgalom tudatos keresésére gondolni, legalább az első időkben nem. A nemzőszervekkel való játszadozás, néha csak a környezetnek ritmikus izgalma kellemes érzéssel jár s a gyerek megszokja. Gyakran az egész aktus csak a comboknak az összeszorításában áll, máskor idegen tárgyakat erőszakolnak be a gyermekek nemzőszerveik nyílásába. Sokszor bélférgék okozta viszketés készíti a gyermeket nemi szerveivel való foglalkozásra, máskor az ott felhalmozódó szenny bomlása. Különösen intézetekben egyik gyerek a másiktól megtanulja s valósággal járványszerűen terjed. Régen a legkülönbözőbb ártalmakat tulajdonítottak ennek a szokásnak, súlyos idegbajok eredetét keresték itt, s a szegény gyerekeket valósággal agyonrémitették s különösen a jobbérzésűek alávaló bűnösök gyanánt tűntek fel sajátmaguk szemében is. Ma erről való felfogásunk alaposan megváltozott. Az onania nem több, mint egy rossz szokás, aminek ilyen nagyjelentőségű következményei rendesen nincsenek. Súlyos idegbetegségek egyáltalán nem keletkeznek ily módon — a dolog megfordítva van: ideges gyermekeknél gyakrabban találjuk ezt is, mint általában a többi rossz szokást is. Nem szabad az ilyen gyereket megvetésre méltó bűnösnek tekintenünk s nem szabad megrémítésével súlyos lelki válságba kergetni. *Mert az ilyen bánásmód azután igenis alkalmas arra, hogy a legkülönbözőbb idegbajokat kiváltsa.* Rossz szokás az onania, mert a gyerek figyelmét túlkorán a szexuális jelenségekre tereli; rossz azért is, mert az önfegyelem csökkenésére mutat; rossz, mert a későbbi korban értékes kémiai anyagok elvesztegetésével jár s mert megnehezíti a normális szexuális tevékenység kialakulását. S éppen ezért le kell szoktatnunk róla a gyereket, de ne úgy, hogy még nagyobb bajba zúdítsuk. A leszoktatás módja a gyerek kora s intelligenciája szerint változik; a korai években az öntudatlan játszogatás mechanikai megakadályozása, később a szegényérzet fölkeltése a rossz szokás miatt, a figyelemnek elterelése, a túltengő energia más irányban való foglalkoztatása, izgató öltözködés (gyapjú alsóruha) kerülése stb.

A testi jelenségeken kívül vannak egyes **lelki jelenségek**, amelyek szexuális vonatkozása megállapítható. A gyermek pszichoszexuális viselkedése már néha a korai gyermekévek-

ben észlelhető. Általában a felnőttek rendszeren abba a hibába esnek, hogy a gyerekeket aszexuális lényeknek tekintik, pedig azoknak a figyelme már igen korán fölébred a szexualitás dolgaival szemben s néha hihetetlenül éles. A gyerek fogékony elméje korán megjegyyez olyan jelenségeket, amelyre a felnőtt ügyet sem vetett. A későbbi korban pedig a felnőttek titkolódzása, a gyerek kíváncsiságát ki nem elégítő feleletek még jobban fölkeltik a szexuális jelenségek iránti érdeklődését. Ezzel a veszedelemmel mindig számolni kell.

Kivillan a szexualitás a gyermekek játéka alatt, különösen a felnőttek utánzása vezet ilyen megnyilvánulásokhoz.

Néha már igen korán látjuk a gyerekeknek *szerelmi vonzódását* a másik nem valamelyik kiválasztottjához. A 8—10 éves korban ez már nem is ritka. A vonzódás tárgya lehet hasonlókörű, de rendszeren az idősebbek közül való. Különösen fiúcskákánál fordul elő a nevelőnőhöz való oly fokú ragaszkodás, amelynek már szexuális színezete van. A gyerek szereti, ha simogatják, s ezzel rosszindulatú, *romlott érzésű nevelőszemélyzet* a maga gyönyörködtetésére néha vissza is él, s túlkorán ébreszti fel a szexuális izgalmakat. Máskor a körülmények hozzák úgy, hogy pl. a gyerek csak akkor alszik el nyugodtan, ha anyja állandóan az ágyába veszi s magához húzza. Sokkal gyakrabban, mint a felnőtt korban, előfordul az azonos nemhez való vonzódás. Gyerekeknek intim barátkozása, egymás simogatása, az illemhelyre való kísérgetés nem nélkülözi a szexuális színezetet, s ha látjuk, hogy ez gyakran ismétlődik, a gyerekek előszeretettel viselkednek így, meg kell akadályoznunk, hogy ez szokássá fejlődjék. Rendszeren a környezet helytelen viselkedése fejleszti ki a gyermekben, hogy szereti magát *mutogatni ruha nélkül*, vagy megfordítva, szereti a felnőttek vetkezését, fürdését látni. Ez mind azzal a veszedelemmel jár, hogy korán felébreszti a gyermek kíváncsiságát, amely egyébként a korai években megelégszik a tények természetes tudomásvételével, a nélkül, hogy az ok vagy cél után behatóbban érdeklődnék (l. Tauffer-Tóth: Nőgyógyászat).

Nem ritka, hogy az idősebb gyerek *féltékeny lesz*, ha kis testvére születik, vagy idegen kedvenc kerül a házhoz. Ez az indulat még bosszúra is vezet.

Végtelenül káros a gyermekre s sorsdöntő nyomokat hagy emlékében, *ha felnőttek szerelmi jeleneteit látja*, vagy civakodását hallja. El nem viselhető lelki konfliktusba dönti a gyermeket, ha a veszekedő felek valamelyike a maga pártjára igyekszik hódítani s a gyermek kénytelen a másik félhez való természetes vonzódását félrelökni. Sajnos, hogy a mai lakásviszonyok s a szülők tudatlansága miatt ez nem is ritka eset.

Nem meríthetjük itt ki mindazokat a lehetőségeket, amelyek a gyermek normális szexuális fejlődését megzavarhatják. Az eddig felsorolt jelenségek megadják az ujjmutatást arra, hogy a gyermek figyelmes környezete az analógiákat felismerje.

Általában megállapíthatjuk, hogy a gyermek szexuális izgalmakat már igen korán megérez; a szexualitás számára sokkal számosabb és tágabb út nyílik (*polymorphismus*), mint a felnőtté; mert a szexuális vonatkozások még nem mutatnak határozott jelleget. A nemi érettség kezdetével a szexualitás széles, de sekély áramlata egyre határozottabb irányt vesz s intenzitásában nő, akár csak a szűkebb partok között haladó folyó. De csak a nemi érettség teljes elérésekor nyeri el a nemi érzés normális jellegét, annak testi s lelki vonatkozásaival. Sokaknál nem is éri el a tökéletes kifejlődést s a nemi aberrációk nagyon gyakran infantilis jelenségek kíséretében mutatkoznak.

Foglalkoznunk kell még az *ifjúkor zavarai*val, amelyek az ivarérés idejére esnek. Lányoknál ez hamarabb kezdődik, 11—14. év között szokott lefolyni, s egyik legszembetűnőbb jele a havi vérzés megjelenése. Fiúknál később, a 14—17. években szokott végbemenni. Ezen idő alatt nyeri el a test jellegzetes formáit, leányoknál a nőies jellemvonásokat, fiúknál pedig a férfias megjelenést. Az ivarmirigyek élénk működése az első időben könnyen megzavarja az életfolyamatokat, különösen az idegrendszert. A szexuális élet megnyilvánulási formái ebben az időben már határozottabbak, könnyen felismerhetők, de még mindig nem bontakoztak ki teljesen. *A nemi vágyódás kielégülést talál a másik nemhez való közeledésben (contrectatio), a szellemi kiélésben.* Ez vezet az intim barátkozásokra, titkolódzásra, a szexuális tények kifürkészésére (Wedekind: Tavasz ébredése). Gyakran az idősebbek képezik a rajongás tárgyát, tanárok, tanárnők, az anya barátnői (Galsworthy darabja: Ezüstlakodalom). Megváltozik a viszony a szülőkhöz: a lányok erősebben vonzódnak anyjukhoz, a fiúknál a szabadság utáni törekvés, a dac meglazítja a jó viszonyt a szülőkkel, különösen az apával szemben. Ez a kor főleg fiúknál az energiakifejtés kora, vágyódás a kalandok, diadalmas küzdés után; a különböző gyűjtési szenvedélyek ekkor szoktak kialakulni. Ha a szülők és nevelők ismerik a korrall járó félszepségeket, vágyakat, s azokat megengedett irányba terelve, valami módon érvényesíteni engedik, akkor az összeütközések rendesen elkerülhetők. Másrészt, különösen labilis idegrendszerű fiataloknál, ez a kor a lelkitusák ideje, amelyből a megerősödött test határozott irányú vágyakkal kerül ki. A fejlődő szervezet hasonlít ebben az időben egy össze nem hangolt zenekarhoz: az

újonnan bekapcsolódó ivarmirigy megbontja a többi szervrendszer harmóniáját s évek kellene, amíg az egyensúly újra kialakul — most már az ivarmirigyek hegemoniája alatt. Nem csoda, ha közben disharmóniát hallunk s hamisan intonál a fiatal test. Igen elterjedt ebben a korban az onania, amelyről már a gyermekkor kapcsán szólottunk. Ismételve hangsúlyozzuk, hogy ennek hátrányai közel sem képeznek olyan veszedelmet, amilyenek azt régebben elképzelték.

Foglalkoznunk kell ezekután a *nevelés feladataival* és annak mikénti megoldásával. A gyermekkorban nem lesz nehéz a szexuális színezetű rossz szokások kigyógyítása beszéddel, eréllyel, példával s főleg prophyxissal. Ne engedjük a gyermeket olyan környezetbe, amely alkalmas a szexuális jelenségek felébresztésére. Minél későbben ébred a gyermek szexuális öntudatra, annál könnyebben tűri el megérőödött szervezete, gondolkodása a szexuális élet viharait. Ugyanez áll a pubertás korára is. Elkerüljük a szexuális jelenségek időelőtti túltengését, ha a fölös energiának utat engedünk: torna, sport, a kedélynek a foglalkoztatása helyesen megválasztott olvasmányokkal, bőséges tartózkodás a szabad levegőn, különböző gyűjtemények gyarapításának megkönnyítése mind elősegíti ezt a célt. E mellett *óvni az ártalmaktól*: idősebb társaságok, olvasmányok, színház, mozi, pornografikus képek rontó hatása ma már alig elkerülhető. Mindezek ellen hatalmas fegyvert ad kezünkbe az *etikai nevelés*. Korán rá kell vezetni a gyermeket a saját maga megbecsülésére, a felelősség elviselésére, indulatainak, vágyainak megfékezésére, a szülők, tanítók tiszteletére, s itt minden beszédnél többet használ a jó példa. Megkönnyíti az egyéni vélemény helyes irányban való kialakulását a *természet dolgainak tanításával*, amely a korrall lépést tartva haladjon a növények, bogarak, madarak, emlősállatok életének, szaporodási folyamatának ismerete útján az emberi szaporodás tényei felé. Német szexuálpedagógusok ragaszkodnak ahhoz, hogy a gyermek mindig csak igazat halljon a nagyoktól, akkor nem veszti el a bizalmát s nem kezd idő előtt maga fürkészni. Nem kell, hogy mindjárt megtudja a teljes igazságot, csak annyit, amit általános ismeretei alapján felfoghat. Én ezt nem fogadnám el ennyire mereven: ők perhorreszkálják a gólyamesét, én azt hiszem, lehet a mesében is igazat mondani. Sőt, a gyermekfantáziának nagy-nagy szüksége van a mese csillogó homályára. Ibsen Peer Gynt-je azzal búcsúzik anyjától: köszönöm a mesét! Nem árt a mese, csak legyen abban igazság. Az évek haladtával legyen több a tudás s kevesebb a ragyogó fátyol. Láss a gyermek a természetet, tanulja megbecsülni az anyai gondozást; különösen leánygyermek tanulják meg korán a csecsemővel való fog-

lalkozást. Ilyen viszonyok után a legutolsó megismerés már nem lesz nagy meglepetés. A nemi felvilágosítás fokozatosan jól előkészítve történjék, s nem annyira a nemi élet mikéntjére, mint sokkal inkább a szaporodási folyamat lényegére kell, hogy irányuljon. Ki végezze? Kezdi a család, folytatja az iskola, az iskolaorvos, befejezi az élet.

A prophylaxis mellett a természeti jelenségek ismerete, az általános etikai nevelés, a fölös energia helyes irányba való átalakítása (szublimálás) azok az utak, amelyekeken haladva, sikerül a szexuális élet kora ébredéséből s annak túltengéséből származó veszélyeket elhárítani.

IRODALOM: *Friedjung:* Die kindliche Sexualität. — *Moll:* Handbuch der Sexualwissenschaften. (*Jessner:* Sexualethik. Sexualpädagogik 1156.) — *Ranschburg:* Az emberi elme II. 100. — *Sellheim:* Hygiene. (*Veit:* Handbuch II.) — *Tauffer-Tóth:* Nőgyógyászat.

A pályaválasztás jelentősége.

SOMOGYI MANÓ dr. a Szül. Isk. 1925. évf. tartott előadása.

I.

A *pályaválasztás kérdése* mindig életbevágó kérdés volt, de azért nem mondhatjuk azt, hogy nagyon sokat foglalkoztak volna vele. A munkával egyáltalán csak nemrég foglalkoznak tudományosan s a pályaválasztás kérdésének irodalma sem tekinthet még vissza hosszú multra. A nemzetgazdaságtan Smith Ádám kutatásai óta figyelemben részesítette ugyan a munkamegosztás jelenségét, feltárta annak közgazdasági fontosságát, de az élethivatás kérdését meglehetősen elhanyagolta. Még a legterjedelmesebb nemzetgazdaságtani kézikönyvekben is csak néhány statisztikai adatot találunk a hivatásokra vonatkozólag.

A világháború fergetege és az úgynevezett békeszerződések okozta válságok arra szorították az embereket és a hatóságokat, hogy a munkapiac szervezésére, a munkaközvetítés kiépítésére, a pályaválasztási tanácsadásra, a hivatáspolitikára nagyobb gondot fordítsanak. A többtermelés egyik feltétele, hogy minden egyes egyén tehetségét, munkaerejét jobban kihasználjuk, minden egyén produktivitását fokozzuk. Ez pedig csak úgy érhető el, ha minden ember arra a helyre kerül, amely képességeinek, hajlamainak legjobban megfelel, mert ott tud a legtöbbet használni magának és a közösségnek.

Más körülmények is figyelmeztetnek arra, hogy a pályaválasztás kérdésére régebben nem fordítottak kellő figyelmet. A diplomás pályák általában túl vannak zsúfolva. Az oly

veszedelmes szellemi proletariátus elszaporodott. Vannak ismét foglalkozások és iparágak, melyeknél nincs kellő succrescentia. Az iparosok általában panaszkodnak, hogy nem kapnak tanoncokat. Bányavállalataink is panaszkodnak, hogy nem kapnak kellő számú munkást. Sok vidéken hiány van mezőgazdasági munkásokban, a városokban pedig pusztít a munkanélküliség. Ezeken kívül hány gyenge szervezetű ifjú kerül oly pályákra, amely nem neki való és ahol korán megrokkann, vagy elpusztul. Sok ezer fel nem ismert tehetség kallódik el évről-évre, esenevészedik el meg nem felelő állásokban, munkakörökben.

Mindezek a körülmények figyelmeztetnek arra, hogy a pályaválasztás kérdésére nagyobb figyelmet fordítsunk. Sokan, akik könnyelműek voltak a pályaválasztásnál, kénytelenek azután pályát változtatni, ami sok nehézséggel, keserűséggel jár.

II.

A nagymérvű munkamegosztás a modern gazdasági és társadalmi élet legszembeötlőbb jelensége. Tévedés volna azt hinnünk, hogy a munkamegosztás az újkori gazdaság specifikus jelensége. Amióta van társadalom, azóta bizonyára van munkamegosztás is. Egyeseknek bizonyos munkáknál kevesebb ellentállást kellett legyőzni, minekfolytán ezeket könnyebben, kisebb megerőltetéssel, nagyobb ügyességgel, nagyobb eredménnyel végezték, mert az egyének azután azt a munkát választották maguknak, vagy reájuk azt a munkát bízták. A belátás, a tapasztalat vezette az embereket s már Plátó is kiemelte, hogy a természetes képességek különbözőségénél fogva nem mindenki alkalmas minden foglalkozásra. (Politika. II.)

A munkák specializálódása rendszerint fokozza a munkateljesítmény mennyiségét, javítja minőségét, emeli a munkásikert. Általában a kulturális és gazdasági haladás egyik előfeltétele és emeltyűje. Nem hallgathatjuk azonban el, hogy a munkaprocesszus túlhaltott specializálódásának fizikai, erkölcsi és szociális szempontból árnyoldala is van.

A munkamegosztás nemcsak gazdasági szempontból fontos, hanem igen nagy társadalmi jelentősége is van. Összefügg az osztályképződéssel, az osztálymozgalmakkal, az osztályharccal. Kapcsolatban van a jövedelemmegosztással, a munkabérekkel, stb. A munkamegosztás nyomában járó mechanizálás, a munkakörök szűkülése, a foglalkozás egyoldalúsága: az egyéniség szabad kifejlődésének, a személyiség érvényesülésének rovására megy. A munkakörök túlságos specializálódása összefüggésben áll a munkás létbizonytalanságával, a munkakedv tapasztalható csökkenésével; egyik

oka a társadalmi elégtelenségnek, a társadalmi mozgalmak kiélesedésének is.

Az előnyök azonban túlsúlyban vannak a hátrányokkal szemben, amelyek kellő rendszabályokkal paralizálhatók. Már Luther Márton jól felismerte a munkamegosztás előnyeit; azt is felismerte, hogy az összes emberi hivatások organikus egészet alkotnak. (Összes művek. XXI., 281. l.)

Napjainkban újból mind sűrűbben beszélnek a hivatás ethosáról, mind gyakrabban halljuk a követelést, hogy teremtsünk a hivatásról egy magasabb felfogást, hogy győzzük meg az embereket annak a felfogásnak a helyességéről, mely szerint minden munka az egésznek tett szolgálat; hogy tanítsuk meg az ifjúságot arra, hogy a pályaválasztásnál nemcsak arról van szó, hogy megtaláljuk a legrövidebb és a legbiztosabb utat, amelyen leggyorsabban minél több fizetést, bért, vagyont tudunk szerezni, hanem hogy arról van szó, megtalálni a nekünk rendelt helyet, hogy betölthessük hivatásunkat. Mert mindnyájunknak megvan a maga hivatása, melyet akkor töltünk be méltón, ha kiaknázzuk azokat a képességeket, kifejlesztjük azokat a tehetségeket, melyek belénk vannak plántálva, ez egyszersmint tiszta örömök forrása, és nagy megelégedéssel, sőt büszkeséggel tölti el még a legegyszerűbb munkást is.

A hivatást többnyire úgy értelmezik, mint képességet, mely felismerhető módon jelentkezik. Az oly emberről, kinek különös képessége van valaminek tökéletes elvégzésére, azt mondják, hogy hivatottsága van, hogy minden erejét főleg annak szentelje és azt kizárólag mint életpályát, mint életcél-t művelje.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy akik oly pályára kerülnek, mely tehetségüknek megfelel, azon többnyire boldogulnak is. Nemcsak megélhetést, kenyeret találnak, hanem munkaörömet, lelki megelégedést, boldogságot is, s embertársaiknak, a nemzetnek, az emberiségnek is legtöbbet használnak. Többet, jobbat, tökéletesebbet nyújtanak.

Az egyén és a társadalom érdeke tehát, hogy t. i. minden ember a neki megfelelő helyre jusson, hogy a pályaválasztásnál a rátermettség és az arravalóság legyen egyedül irányadó.

III.

A pályaválasztás kérdése egy szövevényes, sokágú, bonyolult probléma, melyet nem szabad egyoldalúlag megoldani, hanem annak helyes megoldásához szövetkezni kell a közgazdának, a szociálpolitikusnak, a pedagógusnak, az orvosnak, a pszichotechnikusnak és a politikusnak, mert annyi mindenféle, sőt még többféle oldala, vonatkozása, kihatása van a pályaválasztásnak. Összefügg még az etikával (a

munka ethosa), a statisztikával (a foglalkozások katasztere), a közigazgatással (a munkaközvetítés, a tanoncképzés, a pályaválasztási tanácsadó-irodák).

Már maga az a körülmény, hogy korunkban annyira elszaporodtak a foglalkozások, annyira specializálódott és differenciálódott a munka, hogy annyira kifejlődött a munkamegosztás: nehézzé teszi a pályaválasztást. A különböző foglalkozási ágak jegyzékei már vastag füzeteket töltenek meg és nincs nap, mikor nem keletkezik egy csomó új hivatás, mikor nem bukkannak fel újabb és újabb specialisták.

Nagyon nehéz elhatározni, hogy mily pályára lépjen az ifjú, hol boldogul a legjobban, hol találja leginkább boldogságát, hol teheti a társadalomnak a legnagyobb szolgálatot és hol kaphat legtöbbet a társadalomtól, hol van az igazi hivatása?

A legtöbb ifjú, mikor az iskolát elhagyja, nem sokat tépelődik, nem lát a foglalkozásban életörömet, életcélt, élettartalmat, sejtelve sincs a hivatás ethosáról, hanem kenyeret, vagyont, boldogulást, állást, fizetést, legfeljebb még nyugdíj-képességet, szabadságidőt, némelyek még címet és rangot keresnek. Elhelyezkedést óhajt a legtöbb fiatalember, nem hivatást, még olyanok is, akik nem a gazdasági szükség nyomása alatt választják életpályájukat. Igen gyakran kényelmesen, gondatlanul, könnyelműen járnak el ennél a sorsdöntő elhatározásnál.

Sokan nem is tudják megmondani, miért választották hivatásukat. Némelyek a szülők kívánságát, az apa vagy testvérek hivatását, a szükségét, a jó és gyors kereset óhaját, más kereset hiányát, vagy a véletlent jelölik meg a pályaválasztá okának. Legalább annyian vannak az egyes mesterségekben, akiket a szükség és a véletlen vezérelt pályájukra, mint azok, akik előszeretettel vagy hajlamból választották foglalkozásukat.

A pályatévesztettek nemcsak lelkileg szenvednek, hanem igen kedvezőtlen anyagi helyzetben is vannak. A pályatévesztés a munkaeredményt kisebbiti, eltekintve attól, hogy a nem neki való munkát végző egyén már magában véve is hátrányos helyzetben van azzal szemben, aki rátermett. Ezek gyakran munka nélkül vannak, eladósodnak, lassan-lassan munkakerülőkké lesznek, sokan az alkohol rabjai lesznek, nem kevesen elvesztik életkedvüket, némelyek elzültenek, a bűn útjára tévednek, menekülnek az életből, mely nem engedte meg tehetségeik kifejlődését s a megélhetés lehetőségeit sem nyújtotta.

A társadalmi rend ellenségei sorában igen gyakoriak a pályatévesztett egyének. A forradalmak történetében mindig

nagy szerepet játszottak a pályájukon kisiklott, hajótörést szenvedett emberek.

A munkanélküliek, a betegsegélyző-pénztárak, a kórházak, a temetők, a börtönök, a szegényházak, a kivándorlók, az öngyilkosok statisztikájában nagy százalékkal szerepelnek a pályatévészett egyének, ha a statisztika módszere anynyira ki volna finomodva, hogy ezen körülményre figyelemmel lehetne.

A gondos pályaválasztás nemesak fontos, hanem igen nehéz dolog. Önmegfigyelésre van szükség. Kutatni kell, hogy mily pályára vagyunk alkalmasak testi és lelki tulajdonságainknál fogva, mily pálya felel meg legjobban egészségi állapotunknak, mily pálya iránt érzünk vonzalmat, hajlamot, tehetséget? Kérdezni kell, bírnak-e szüleink elég anyagi eszközökkel, hogy bennünket az illető pályára kellően kiképeztessenek? Van-e az illető pályának jövője? Nem-e máris túl-szűfolt? Stb.

A szülőknek is gondosan meg kell fontolni, hogy mily pályára neveljék gyermeküket. Már korán kell ezzel a problémával foglalkozniok. Meg kell figyelniök a gyermeket, tisztába kell jönniök hajlamairól, képességeiről. Meg kell hallgatniök a gyermek tanítóinak véleményét. Meg kell vizsgálatni a gyermeket orvossal a pályaválasztás szempontjából. A gazdasági életben jártas emberek tanácsát is meg kell hallgatni. Ha van rá mód, ki kell kérni egy pszichotechnikus véleményét. Szükséges, hogy a szülő tárgyilagos legyen. Ne nézze gyermekét elfogult szemmel. Ismerje meg hibáit és erezeit egyaránt.

Másodszor szükséges, hogy a szülő bírjon áldozatkészséggel. Ne törekedjék főleg arra, hogy a gyermek minél korábban és minél többet keressen.

Harmadszor győzzék le a szülők előítéletüket, mit bizonyos pályákkal szemben éreznek.

Negyedszer, ne arra nézzenek a szülők, hogy mely pályán helyezhetik el gyermeküket a legkényelmesebben, hol van a legtöbb protekció.

Azért is fontos, hogy ne hamarkodjunk el a pályaválasztást, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy az egyszer választott foglalkozás — ha elhibázott is — legtöbbszörre életpálya marad, mert az emberek rendszerint csak nehezen határozzák el magukat arra, hogy pályát cseréljenek.

Igaz, hogy sok bajjal jár a pályaváltoztatás!

Csak újabban kezdenek a pályaválasztásnál arra ügyelni, hogy a különböző hivatások az ember teljesítőképességével szemben különféle követelményeket támasztanak. A különböző hivatások igen különböző lelki tulajdonságokat tételeznek fel azoktól, akik ezeken sikerrel akarnak működni.

Az ifjúság és a szülők a pályaválasztás nehéz napjaiban lelkiismeretes, szakszerű, alapos, tudományos alapokon nyugvó tanácsra szorulnak. Az Északamerikai Egyesült Államokból kiindulva, körülbelül húsz év óta a pályaválasztási tanácsadó-szervek, irodák vagy hivatalok kezdettek elterjedni, amelyek a gyakorlati lélektan, a munka eljárásokat és képességeket elemző, megfigyelő psychotechnikai eljárásokat és módszereket is alkalmazták.

Némely államban már törvényhatóságilag rendezték a pályaválasztási tanácsadás ügyét. Angliában évente kétszáz-ezer ifjút helyeznek el megfelelő foglalkozási ágakban.

Pályaválasztási Tanácsok. Németországban a mozgalom különböző helyekről indult ki. Ott legkorábban a nőegyletek ismerték fel a kérdés fontosságát s megjelölték azokat a foglalkozási ágakat, amelyekben sikeresen alkalmazhatnak nőket. A német Reichsamt für Demobilmachung 1918-ban felhatalmazta az országos központi hatóságokat, hogy a községeket közhasznú pályaválasztási tanácsadók és tanhelyközvetítők létesítésére kötelezhessék. Nagyjelentőségű a porosz kormány 1919 március 18-án kelt rendelete, mely kimondja, hogy a tervszerű pályaválasztási tanácsadó előmozdítása céljából a szükséghez képest pályaválasztási tanácsadóhivatalok állítandók fel. A hivatalok felállítására az egyes városok és járások vannak kötelezve. A hivatáshivatalok (Berufsämter) feladata mindazokat, kik hivatást választanak, vagy hivatásukat változtatni óhajtják, tanácsal támogatni. A tanácsadó egyformán kiterjeszkedik a fiúkra és a leányokra. Szerves összeköttetést létesítettek a munkaközvetítőkkal. A tanácsadóhivatalok mellett a tanácsok működnek, melyekben a kézművesség, a kereskedelem, a nagyipar, a mezőgazdaság, a hatóságok, az iskolák, az orvosi kar és a patronage képviselői foglalnak helyet. A nagyobb hivataloknál pszichológus is közreműködik. Egyes nagyobb városokban már igen fejlett intézményekkel találkozhatunk.

Nálunk is történtek kísérletek, kezdeményezések ezen a téren. A Feministák Egyesülete 1906 óta tart fenn tanácsadóirodát. A Hadigondozó Hivatal a hadirokkantak és a hadiárva pályairányításával foglalkozik. A főváros egyes iskoláiban már évek óta kísérleteznek a pályairányítással. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság állandóan napirenden tartja a kérdést. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Egyesülete, a Magyar Közgazdasági Társaság, a Magyar Munkaadók Központja érdeklődnek az ügy iránt. Az ipartörvénynovella felhatalmazza a kereskedelemügyi minisztert, hogy a gyermekek és fiatalok helyes pályaválasztásának megkönnyítése érdekében tanácsadószervezetet létesíthessen és a tanszerződés megkötése előtt

az illetékes tanácsadó-szerv véleményének kikérését kötelezően megszabhassa. A végrehajtási utasítás azonban a pályaválasztási tanácsadás megszervezéséről nem intézkedik.

A pályaválasztási tanácsadás országos megszervezése a jövő zenéje. Ennek a kérdésnek rendezése azonban nem halasztható sokáig. Oly fontos állami, közgazdasági, szociálpolitikai érdekekről van szó, hogy bűn, ha késlekedünk.

Hogy homályosan érzik a pályaválasztással és a hivatáspolitikával összefüggő kérdések jelentőségét, mutatja, hogy szükségesnek tartották a numerus claususnak a magyar Corpus Jurisba való beiktatását. Ez a hely nem arravaló, hogy ezt a törvényalkotást bíráljuk, de nem mellőzhetjük hallgatással, mert nemrég a fajvédők egyik ülésén (1925 január végén) az egyik szónok azt fejtegette, hogy a numerus clausus-törvényünknek csak egy hibája van, az, hogy a numerus clausust nem mindenütt, hanem csak az egyetemen vezeti be, azt az ipari, kereskedelmi intézmények minden ágában, a közgazdaságban, a foglalkozások minden terén s a középiskolákban is be kell vezetni. Az ezután betöltésre kerülő állások, foglalkozási kataszterek alapján, numerus clausus alapján töltendők be. Ez a beszéd azért érdekes, mert mutatja, hogy tágabb körökben, bár homályosan, felismerték annak a szükségét, hogy a hivatáspolitikával foglalkozni kell.

Azon más oldalról kiinduló törekvés ellen is óva kell intenünk, amely a pályaválasztási tanácsadást felekezeti vágányra akarja tolni. (Az OMIKE pályaválasztási tanácsot szervez azzal a céllal, hogy elsősorban a zsidó felekezeti iskolákkal kapcsolatot teremtsen és szülői értekezletek tartásával mindkét nembeli ifjúságot a pályaválasztásban irányítsa.)

Mi ezen a téren minden partikularisztikus törekvést, induljon az ki vagy egyes foglalkozási ágaktól, vagy felekezetektől, hibának, sőt bűnnek tartunk. Itt a nemzet egyetemes érdekeit kell szem előtt tartani és az erők szétforgácsolásától óvakodnunk kell.

És még valamitől intenünk kell. Ez a kényszer elve. Itt nem lehet szó kényszereszközökről, hanem csak felvilágosításról, jóindulatú tanácsról. Az egyéni szabadságnak és az egyéni felelősség elvének sértetlennek kell maradni, különben belejutunk a falanxterbe.

Nagy propagandamunkára lesz még szükség, míg sikerülünk fog az ifjúságot, a szülőket, a tanítóságot és a törvényhozást a pályaválasztás fontosságáról, a könnyelmű, elhibázott pályaválasztás veszélyeiről, a jól megválasztott élet-hivatás áldásairól, az alapos pályaválasztási tanácsadás jelentőségéről meggyőzni. De a cél oly fontos, hogy megéri a fáradozást.

Ha majd több lesz ebben az országban a neki megfelelő pályán működő ember, akkor a társadalmi rétegek surlódása, összeütközése is enyhülni fog. Nemcsak többet fogunk termelni, nemcsak jobban fogunk élni, nemcsak nagyobb békeséget fogunk élvezni, hanem talán valamivel eszményibb, szebb korszak tisztább légkörébe jutunk.

Hazánk újjáépítéséhez fontos eszköz: a gondos pályaválasztás.

IRODALOM.

KÖNYVISMERTETÉS.

Végrendelet. (Élettapasztalatok, elmondja egy apa fiának, írta: dr. Vita. Megrendelhető: Jászapáti reálgimn.) A szülői szeretet sugallta ezt a könyvet. A jó apa, aki sokat látott, sokat olvasott és sokat töprengett gyermekének sorsán, jövőjén, megírja erkölcsi végrendeletét; hét fejezetbe foglalja össze oktatásait, a szellemi útravalót gyermekének. A könyv gazdag tartalma nemcsak a gyermek tanuló korára vonatkozik, felöleli az egyetemi éveket, sőt a férfikort is. A lelki válságok problémáinak egész sorát tárgyalja és a követendő helyes utat nem elvont elmélkedésekkel, hanem gyakorlati tanácsokkal világítja meg. Tárgyalási körébe fogja a lélek és test egészségét egyaránt, szól még az életben való helyes társadalmi viselkedésről is. Valóságos lelki klinika ez a könyv. Nem az elmélet üres faragói közül való, hanem az élet embere az, aki írta; amit mond, nem könyvből olvasta, hanem tapasztalta, az életben szerzett tapasztalatokból vonta le Végrendeletének szabályait. Okos, bölcs tanácsok, méltók a szülői hivatását komolyan felfogó apához és érdemesek arra, hogy a *szülők* is elolvassák. A szülőtől a szülők is sokat fognak tanulni e gazdag tartalmú könyvecskéből és tanulhatnak az ifjak is. (dr. N.)

A német nyelv helyes megtanulása, írta dr. Szidon Gottlieb Károly. Szidon könyve a módszertelen módszerekkel megírt idegen nyelvek tanulására szánt könyvek közt igazi értéket jelent. Helyes pedagógiai érzéssel építi fel könyvét s fejezetről fejezetre haladva úgy osztja be szókincsét, hogy azt a tanuló az életben felhasználhassa. Rendszertelen kapkodás, innen-onnan vett szavak helyett Szidon olyan szócsoportokat dolgoz fel, melyekre a beszélőnek mindig szüksége van. Nagyon megkönnyíti a tanulást azzal is, hogy a már feldogozott szókincset újból s újból bele-szövi az újabb fejezetek tárgyába. A német nyelv gyakorlati elsajátítása mellett gondol arra is, hogy a nyelvhasználatát tudatossá tegye ügyesen alkalmazott grammatikai magyarázataival. Helyes módszere igen könnyűvé teszi a német nyelv megtanulását magánúton is. Ajánlatos volna, hogy iskolai tankönyveink is hasonló módszert alkalmazzanak, mert ezzel elérhetnék azt, ami minden nyelvtanulásnak célja, hogy beszélni is megtanuljanak a tanult nyelven a tanulók. (dr. N.)

Sikorszky: A gyermek lelki fejlődése, valamint az érettebb életkor lélektanának rövid jellemzése. Fordították: *Tas József* és *Varsányi Géza*. 13 képpel. Lampel. Budapest.

Sikorszky munkája érdemes az áttanulmányozásra. Érdeme főleg az, hogy a lelkiéletet fejlődéstani alapon tárgyalja. Sikorszky csak a gyermekkorral foglalkozik bővebben. Mellőzi az elméletet, konkrét leírások alapján az igaz élethez közelálló, áttekinthető és

a gyakorlatban könnyen felhasználható fejtegetéseket ad. Alkalmas arra, hogy érdeklődést keltsen a tudomány e tételei iránt a szülőkben és a tanítóknban.

Gansberg F.: Der Freie Aufsatz. Seine Grundlagen und seine Möglichkeiten, Ein fröhliches Lehr- und Lernbuch. 2. verbesserte Auflage. Leipzig, Dürr, 1922. 39 M.

Gansberg a fogalmazástanítás terén új elveket és utakat jelölt meg. Elmélete a gyakorlatban bevált s sok sikert aratott. Finom érzéke van az elérhető, a valóság iránt. A fogalmazás szabadságáért éppúgy küzd, amint tiltakozik a fogalmazásnak a tanítástól való elszakítása ellen. A fogalmazásnál élményeinkből kell táplálkozni, de fel kell tudni emelkedni a köznapi perspektívából a fontoshoz, az időfelettihez is. Gansberg művének 2. kiadása jobb az esőnél. Tanítási gyakorlatából sok dolgot vett fel. Példákat közöl tanítványai fogalmazásaiból.

Baumgarten Franciska dr.: Berufswünsche und Lieblingsfächer begabter Berliner Gemeindeschüler. (Langensalza, 1921, Beyer. 7-50 M. 138 l.)

A pályaválasztásra nevelés elméletével és gyakorlatával, sajnos, nem foglalkoznak eléggé sem a pedagógusok, sem a politikusok.

Moede-Piorkovsky Berlinben évenként végeznek tehetségvizsgálatokat a községi tanulók között, hogy a tehetséges tanulókat kiválogassák különös továbbképzés céljából. 1918-ban 465 12—14 éves gyermeket vizsgáltak meg. Baumgarten ezen gyermekek személyi íveiből összeállította azok kedvenc tárgyait, hivatásvágyait és szüleik foglalkozását. A gyermekek körülbelül egyforma társadalmi osztályból valók. Az apa és az anya foglalkozására legnagyobbbrészt munkás és iparos. A szerző az adatokat két csoportra osztva vizsgálta. Először a gyermekek hivatásvágyait, azután kedvenc tárgyaikat tanulmányozta.

Motivumaik szerint csoportosítva tárgyalja a fiúk és leányok hivatásvágyait, aztán kedvenc tárgyaikkal és szüleik foglalkozásával összehasonlítva vizsgálja.

Érdekes, hogy 235 fiú közül egy sem akar katona lenni, pedig eddig az egész világon az ellenkező vélemény uralkodott az ilyen korú gyermekekről. Figyelemreméltó, hogy a gyermekek nem akarják apjuk foglalkozását választani. Úgy látszik, az öröklésnél erősebben működik a szociális emelkedésre való vágy és törekvés. Ezt nemesak a gazdasági helyzettel és a kenyérkereseti viszonyokkal lehet megmagyarázni, hanem a mai társadalmi törekvésekkel is.

Sok gyermek vágyódik technikai pályára. Felsőbb hivatásokra nem igen törekesznek a községi gyermekek. Ez megegyezik Lobsien, Weigl stb. kutatásaival. Tudós egyetlen fiú sem akar lenni. A túlzó gyakorlatiasság uralkodik. A fiúk kedvenc tárgyaikkal ellenkező pályákra vágyódnak, ha az jó megélhetést biztosít számukra. A leggyakorlatiasabbak a leányok. 230 közül csak kétfő akar háziasszony lenni.

A leányok 48, a fiúk 77%-a hivatalnok akar lenni.

Baumgarten azt ajánlja, hogy a hivatásvágyat különböző hivatástanulmányozásokkal, látogatásokkal, képekkel stb. nevelni kell. Különösen gondosan kell ügyelni a kényszer-pályaválasztások kiküszöbölésére. Kényszert gyakorolhat a szülő, a gazdasági és politikai helyzet, a gyermek belső lelki kényszere. Ez utóbbi, mikor bizonyos hibák, bűnök nem hagyják nyugodni és eltérítik a rendes lelki fejlődéstől és energiakifejtéstől. Minden módon arra kell törekedni, hogy ne a környezet s a gazdasági helyzet véletlenségei döntsenek a pályaválasztásban. Minden gyermek képességét ki kell művelni s felhasználni.

Szerzőnek a gyermekek kedvenc tárgyaira vonatkozólag az a megfigyelése, hogy a tanulók erősen teoretikus érdeklődésűek. Ez érthető oly gyermekeknél, akik a tehetségesek iskolájába akarnak bejutni. Baumgarten a tehetségesek számára külön iskolák felállítását javasolja.

Dr. Bittenbinder Miklós.

Varró Margit: Zongoratanítás és zenei nevelés.

Ez a munka a kezdőtanítás metodikáját tartalmazza és ilyenformán egy nagyobb terjedelmű szakműnek első része gyanánt tekinthető. Varróné e könyve kétségkívül kimagasló terméke zene-pedagógiai irodalmunknak, mert elsőként veszi figyelembe a gyermektudományi pedagógia eredményeit. Másik nagy érdeme e könyvnek, hogy a zongorajáték tanítását szétválaszthatatlanul egybekapcsolja a zeneoktatással. Hát lehetséges az, hogy aki zongorát tanul, zenét nem tanul? Oh, igen. A zongoratanítóknak sikerült ezt az abszurdumot megvalósítaniok. Tömegesen neveltek olyan zongoristákat, akik a hangszer kezelésének mesterségét eléggé elsajátították, de mellette zenei hallásuk és zenei intelligenciájuk egészen műveletlen maradt.

Varróné művét azoknak szánja, akik „nem leendő művészek, hanem leendő pedagógusok”. Ebből a szempontból szerzőnek metodikáját ama megismertetés alapján, amit könyve nyújt, mindenestre kiválnak kell minősíteni.

Ságody Otmár.

G. H. Graber: Die Ambivalenz des Kindes. Internationaler psychoanalytischer Verlag. Wien, 1925. 114 l.

Az ambivalencia nem egyéb, mint ugyanazon dolog *pozitív* és *negatív* érzelmi színezete. Graber a gyermekben található ambivalencia *keletkezését és hatását* vizsgálja. Különösen részletesen vizsgálja a *születés* szerepét az ambivalencia kifejlődésében. Helyesen mutat rá, hogy a gyermek *méhen belüli* életkorának lelki részleteivel eddig igen keveset foglalkoztak, pedig az kétségkívül *nagyfontosságú* a gyermek testi és lelki konstitúciójára nézve. Érdekesen tárgyalja, hogy miképpen fejlődik ki különböző okokból az ambivalencia a gyermekben és hogy milyen hatása van a gyermekre önmagával, szüleivel, tanítójával, környezetével szemben való viselkedésére. Graber szerint a nevelő feladata az *ambivalencia feloldása, a múlt és a jövő összekötése, áthidalása, kibékítése, a múlt, a jelen és a jövő között bizonyos harmónia teremtése*. A gyermeknek *létérdeke* fűződik ahhoz, hogy *alkat-*

mazkodni tudjon a viszonyokhoz és a szükségletekhez. Épp ezért a gyermekben ki kell fejleszteni a kultúra akarását, a természetisére és fejlesztésére való képességet. A nevelés feladata az ambivalenciát *életképesé* fejleszteni.

Arthur Kiessling: Die Bedingungen der Fehlsamkeit. (Leipzig, Klinkhardt, 1925.)

A hibázás problémájával eddig *Weimer* foglalkozott „*Psychologie der Fehler*“ c. művében a legalaposabban. Kiessling folytatta *Weimer* kutatásait és főleg a hibázás *fogalmi meghatározásával*, továbbá a *hibázás okaival, feltételeivel* foglalkozik. Reánk, pedagógusokra nézve különösen az a megállapítása fontos, hogy *objektíve teljesen azonos feltételek között is különböző hibák jöhetnek létre aszerint, hogy az individuum milyen pszichofizikai alkatú.*

Kiessling szerint a *teljesítőképeség fokozódik a követelés csökkenésével, míg a követelés nehézségeinek nagyobbodásával a hibázás foka nagyobbodik.*

A hibázás feltételei gyanánt Kiessling a *konvergencia törvényeire* hivatkozik. A konvergencia törvénye a *lelki fejlődés okait belső és külső tényezők egymásrahatásában keresi. Az objektív tényezők: 1. A természet; az éghajlat, az időjárás, amelyek a gyermek teljesítőképeségét befolyásolják; 2. a környezet, a ruházkodás, a lakás, a munkahely, a lakóhely távolsága az iskolától, amelyek a teljesítmény kvalitását módosítják; 3. a társadalmi környezet, az osztály, a tömeg, a nyilvánosság hatása a teljesítményre.*

A szubjektív tényezők: 1. A testi feltételek: az öröklött szervezet, a szervezet energiakészlete, amelyek mind befolyásolják a szervi működést, a szexuális életet, a betegségek létrejöttét, stb. 2. a szellemi feltételek: az érzelmi élet, a képzelet, az akaratgyengesség, az akaraterő, a tehetség, a figyelem, stb.

A szerző különös részletességgel azokat a feltételeket tárgyalja, amelyek a *tanításban* nagy szerepet játszanak, úgymint: a tanuló tanulási módja, a tanító személyisége és módszere, az iskoláztatás és az iskolaügy szervezete stb. Kiessling műve igen értékes és tanulságos munka.

Dr. B. M.

Dr. Graf von Pestalozza: Die Schulgemeinde. (Ein Versuch zu ihrem Aufbau auf philosophischer Grundlage. Langensalza, 1921. Beyer u. Söhne, 170 l. 15 M.)

Az iskolaközösség nehéz kérdéséről szól ez a könyv. Rokon-szenvez az újítással. A kérdés elméleti alapjait fejtegeti s ezért Platon, Herbert és Kant közösségi eszméiből indul ki s azokra építi iskolaközösségi tervezetét. Az iskolaközösséget a családhoz hasonló közösségnek tervezi.

A különböző miliók szerint különböző formákat ajánl a falusi, a mezővárosi, az iparvárosi, a kultúrközponti és a nagyvárosi iskolaközösség számára. A bíráskodást, az állampolgári politikai nevelést ki akarja zárni az iskolaközösség céljaiból. Lándzsát tör a tanítóiskola visszaállítása érdekében. Ezen kérdések tekintetében sok meggyőzővelnivalót mond. Szabadságot, önkormányzatot

akar adni, de óv a mechanizmustól. Diákkamara felállítását javasolja, mely az iskola hagyományait s szellemét őrizné (pl. iskolakrónikát, évkönyvet vezetne stb.). Ajánlja továbbá a szülői tanács megszervezését, mert ezekben sokat tanulhatnak a szülők és mert ezek az iskola hasznára is lennének. Az a véleménye, hogy az iskolaközösség vezetése ne kollegiális, hanem direktoriális módon történjék, mert ez jobban kedvez erősebb egyéniségek és erkölcsös vezetőjellemeik kifejlődésének. A szerző nem eléggé fejtegeti és domborítja ki a szolidaritás szerepét és jelentőségét. Annál többet szól a német és a külföldi iskolaközösségi szervezetekről, elvekről, tapasztalatokról. Óv az amerikai példák utánzásától. Iparkodik megvalósítani iskolaközösségi szervezetében az összes korszerű pedagógiai törekvéseket (pl. tehetségesek tanítása), de óv a sablonoktól.

A munkából kisugárzik az ifjúság szeretete s az élet, a modern pedagógiai áramlatok megérteni akarása. Dr. B. M.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK. HÍREK.

A magyar nők tízparancsolata.

Írta és a Szülők Szövetségének Budapesten, 1926. évi október hó 22-én tartott Nyilvános Szülői Értekezletén felolvasta: Dr. PÁRNICZKYNE, SZEDERKÉNYI ANNA.

I. Legyetek hívők, mert hit nélkül nincs erkölcsi alap!

II. Szeressétek a tudást, mert tudás nélkül nincs műveltség!

III. Szeressétek a művészetet, mert ez az élet költészete! A művészet minden szebb és jobb után való váagnak kifejezője, megszínésítője az emberi életnek, a legtisztább és legönzetlenebb gyönyörűségnek kútforrása.

IV. Nekünk asszonyoknak erős várunk az otthonunk. Építsük föl újra a házi tűzhelyet, azt, amelyiken még visszfénylik a búbos kemence oltártüze, amelyikben még párázik az otthon sült kenyér szűz illata!

V. A te tűzhelyed, a te életednek kezdete és vége. Legyen ez a te nappalod és éjszakád, a te tavaszod és telidőd hava! Ez az a hely, ahol neked élned és haldod kell!

VI. Állítsd föl a te tűzhelyednek áldozati oltárát, hogy szíved énekeljen és lelked daloljon mellette! Építsd föl a te háznak díszét, égisz-tornyát: a te gyermekednek bölcsőjét az oltár mellett!

VII. És vedd vállaidra a keresztet és vedd szívedre a töviskoszorút és örülj neki, hogy te is szenvedtél a kisedért!

VIII. Tudjad meg asszony: rendeltetésed a föld porában élni; de hivatásod onnan az egekbe szállani!

IX. Ezek legyenek a te szárnyaid! Ismerjed meg idejében, hogy a szeretet ama tűzes szekér, amelyik egekbe ragad! Vidd a te családodat a szeretet égi szekeren és tedd a kerekek alá szívedet, nehogy göröngyös legyen nekik az út!

X. Adta az Úr a virágot és a virágban a természet mosolyát és teremtette az Úr az asszonyt és benne az élet mosolyát... és ha jönnek hozzád, sírván a nehéz élet sirámaid, mosolyogj! Te asszony, élet mosolya, bár szívedből csöppenként hull a vér: mosolyogj élve, mosolyogj halva és mosoly és derű világítson a te sírod felett is, mert asszonynak születél, az élet kezdetének, élethordozónak, életfenntartónak... s az élet mindig nevet!

Herbart születésének 150-ik évfordulója alkalmából a Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság pedagógiai és pszichológiai osztályának nov. 20-i értekezletén előadást tartott Bittenbinder Miklós dr. előadásának foglalata ez:

A XVIII. és XIX. században Herbart, a kor lelkületének és pedagógiájának legtipikusabb, legnagyobb képviselője és rendszerzője.

Összefoglalta, lezárta korának tudományos és gyakorlati kutatásait és meggyőződéseit. Ő a felvilágosodás szellemi mozgalmának legtipikusabb kifejezője. A racionalizmusból, az intellektualizmusból indul ki. Herbart szerint a nevelő legfőbb feladata a gyermek gondolkörének képzése. Az intellektuális nevelést karolja fel az érzelmi, akarati, testi nevelés rovására. Pedagógiája minden erényt, tudást, ízlést, erőt, minden akaratot, teremtést, művet csak az észből vezet le. Nem elégszik meg Kant negatív erkölcsösségével, hanem arra törekszik, hogy az erkölcsöt a személyiség pozitív, produktív célkitűzésévé, erejévé fejlessze ki. Szerinte erkölcsös célkitűzés és viselkedés csak akkor lehetséges, ha az én gazdagon rendelkezik erkölcsi ideákkal.

Pedagógiájában szerepet kap az esztétikai nevelés is. Nála az erkölcsi nevelés szoros összefüggésben van az esztétikai neveléssel. Első pedagógiai művének címe ez volt: „A világ esztétikai alakítása, mint a nevelés főfeladata”. Íparkodik a szépet az erkölccsel összekapcsolni, amikor a jellemerő egyik alkatrészévé teszi az esztétikumot. Az erkölcsöt szellemi szépségnek mondja és a szépet értelmileg felfogható bizonyosságnak véli.

Herbart mechanisztikus, exakt lélektana egészen pozitívista szellemű. Megegyezik a modern lélektani és neveléstan felfogással azon gondolata, hogy a gyermek szellemi fejlődése közben végigmegy az emberiség kultúrfokain, amire a nevelés is köteles figyelemmel lenni. Herbart rendszerében kifejezésre jut a gyermek odaadó, áldozatkész, segítségre és védelmére kész nevelői szeretete. Mondja, hogy az, akiben nincs gyermekszeretet, ne foglalkozzék neveléssel, mert csak kárára van annak.

A nevelés intimitását kívánja s a tanítvány és a nevelő belső harmóniáját. Óvja a nevelőt a durvaságtól. A szeretetet a nevelés egyik legfőbb kellékének minősíti. Ez a gyermekszeretet is élénken bizonyítja, hogy *Herbartnak* igazi pedagógiai érzéke volt.

Herbart igazi jelentősége éppen abban áll, hogy az élet szeretete és értékelése alapján az igazi boldog szellemi élet megteremtésére törekedett.

Változás A Gyermek szerkesztőségében. Folyóiratunk eddigi szerkesztője, *Nagy László*, a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumában való nagymérvű elfoglaltságánál fogva nem szentelhet már annyi időt „A Gyermek” szerkesztésének, mint eddig tette. 1926 dec. 17-én az igazgatótanács és a választmány közös ülésen az elnökség nevében azt indítványozta, hogy szerkesztőtársul válasszák meg *dr. Nógrády László* tanár és író. Úgy az igazgatótanács, mint a választmány méltányolta és elfogadta az elnök-szerkesztő indítványát s szerkesztőtársul megválasztotta *Nógrády Lászlót*.

Banalitás volna *Nógrády Lászlót* bemutatni A Gyermek olvasóközönségének és a Társaság tagjainak. Őt mindnyájan ismerik és szeretik. Szép, értékes és gazdag mult áll mögötte. Az ő személye nyereség a folyóiraatra nézve. Örömmel üdvözlöm őt, mint szerkesztőtársat ezen új munkakörében. Hiszem, hogy közös erővel és lelkesedéssel sikerülni fog mindazon eszméket és törekvéseket, amelyek ezen folyóirat működéséhez fűződnek, egész terjedelmükben felölelni s minél teljesebben valóra váltani.

Célunk az, hogy A Gyermek, ha a még mindig súlyos anyagi viszonyok kedvezőbbre válnak, negyedévenként egyszer, vagyis egy évben legalább négyszer megjelenjen. *Ennek azonban fő feltétele, hogy a tagok a tagsági díjaikat pontosan megfizessék.* Ha ez nem történik meg, akkor összes számításaink hiábavalók.

Kérjük továbbá tisztelt tagtársainkat, a tanító és tanár urakat, hassanak oda, hogy az iskolák előfizessenek a folyóiraatra. A társaság működéséhez fűződő pedagógiai törekvések érdeke teszi ezt szükségessé. Minél többen fizetnek elő a folyóiraatra, annál több olvasója is lesz és ha valaha volt, úgy most van szükségünk apostolokra.

A közgyűlés előkészítése. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság igazgatótanácsa és választmánya a közelgő közgyűlés előkészítésére 1926 december 17-én egymást

követő ülést tartott. Minthogy elnökünk, *Kenéz Béla dr.*, Szolnokon, a kerületében volt elfoglalva, mind a két ülésen *Nagy László* ügyvivő elnök elnökölt. Elnök örömét fejezte ki, hogy Szolnok városa nagy többséggel újra megválasztotta elnökünket képviselőjévé. *Kenéz Béla* eszénél, jelleménél fogva általánosan tisztelt alakja a képviselőháznak. Különösen a pénzügyi kérdésekben döntő súlya van szavának. Szolnok városa önmagát tisztelte meg, midőn saját szülöttjét küldte a képviselőházba. Az igazgató-tanács éljenzéssel fejezte ki lelkesedését és megbízta elnököt, hogy közszeretetben álló elnökünknek tolmácsolja a Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság igazgatótestületének lelkes üdvözlését és jókívánságát. Elnök jelentette, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a február elején tartott tehetségvédelmi és pályaválasztási kongresszus naplója kiadásának költségeire 20 millió korona segélyt utalványozott. A székesfőváros pedig a Társaság segélyezésére 5 millió koronát adományozott. Az igazgatótanács hálás köszönetet szavazott a közoktatásügyi miniszter úrnak és a főváros tanácsának. Hivatalos elfoglaltságánál fogva *dr. Ozoray Frigyes* főigazgató úr helyett *Nagy László* számolt el a tehetségesek téli kiállításának költségeiről és kiadásairól. A kiállítás kedvező pénzügyi eredménnyel végződött, a tiszta maradék 4,270.000 koronát tesz ki. Örömmel vették tudomásul és az igazgatótanács mély háláját és elismerését fejezte ki *Ozoray* főigazgató úrnak s mindazoknak, akik a kiállítás és kongresszus létrehozásában ernyedetlen buzgalommal fáradoztak.

Ezen beszámolóval kapcsolatban vita indult meg, hogy mire fordíttassék a megmaradt összeg. A legtöbben *országos* tehetségverseny rendezése mellett foglaltak állást. Elnök kijelentette, hogy a döntő szó ez ügyben *Kenéz Béla* és *Huszár Károly* elnököket illeti meg.

Elnök előterjesztést tett *A Gyermek* c. folyóiratnak rendes és gyakoribb megjelenéséről. Elnök, mint szerkesztő, nagy elfoglaltsága miatt egymagában nem képes a fokozott igénynek megfelelni. Az elnökség nevében indítványozta, hogy szerkesztőtársul válasszák meg a kiváló tudóst és ifjúsági író, *Nógrády László dr.-t.* Az igazgatótanács helyesléssel és megnyugvással vette tudomásul és fogadta el az indítványt. Ezentúl tehát *Nagy László* és *Nógrády László* együtt fognak gondoskodni a folyóirat szerkesztéséről.

Ács Lőpót igazgatótanácsai tag jelentést tett a Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság legújabb vállalkozásáról, *a tehetséges gyermekek és ifjak rajzi tanfolyamáról.* Erről külön részletes tudósítást közlünk. Az igazgatótanács örömmel vette tudomásul a tanfolyam keletkezését és hálás köszönetet mondott annak támogatásáért a *főváros tanácsának, Purébl Győző dr.* tanácsnok és *Ozoray Frigyes dr.* főigazgató uraknak.

Répay Dániel főtitkár úr, a Szülők Iskolájának igazgatója adta elő jelentését a Szülők Iskolájának és a szülői értekezletnek mult félévéről. Az igazgatótanács örömmel vette tudomásul a szép eredményt.

Ballai Károly pénztáros előterjesztette az 1926—7. évi költségvetést, amelyet egész terjedelmében elfogadtak.

Elnök ezután bezárta az igazgatótanács ülést s megnyitotta

a választmányi ülést. Elsősorban jelentést tett *A Gyermek* szerkesztésében létrejött változásról. A választmány elfogadta az igazgatótanács javaslatát, minél fogva *Nógrády László dr.* véglegesen megválasztatott szerkesztőtársnak. Ezután megállapították a közgyűlés tárgyrendjét.

Közgyűlés. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság közgyűlését 1927 február 19-én, szombaton d. u. 5 órakor a Pedagógiai Szeminárium nagy előadótermében tartja meg. Tárgyai lesznek: 1. Elnöki megnyitó, tartja *Kenéz Béla dr.*, egyet. tanár, orszgy. képviselő, a társaság elnöke. 2. Megemlékezés Pestalozziról halálának 100 éves fordulója alkalmából, tartja *Schneller István dr.*, egyet. tanár. 3. *Répay Dániel* főtítkár jelentése. 4. *Ballai Károly* pénztáros jelentése és a költségvetés előterjesztése. 5. Alapszabályok módosítása, előterjeszti *Répay Dániel* főtítkár. A közgyűlést az igazgatótanács ülése követi.

A 3. egyetemes tanügyi kongresszus gyermektanulmányi osztálya. A nyáron megtartandó 3. egyetemes tanügyi kongresszus intézőbizottsága felszólította a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaságot, hogy vegyen részt a kongresszuson s felkérte *Nagy Lászlót* a gyermektanulmányi osztály megalakítására. Az igazgatótanács a decemberben tartott ülésén elfogadta az intézőbizottság indítványát, megválasztotta a szakosztály tagjait s megbízta *Nagy Lászlót* az előkészítő szakosztály megalakításával. Az előkészítőbizottság január 14-én tartotta meg a Pedagógiai Szemináriumban *Nagy László* elnöklése alatt ülést, amelyen elnökké *Nagy Lászlót*, titkárrá *Krudy Gyulánét* és jegyzővé *Schmidt Sándor* tanárt választották meg. Elnök előterjesztette a gyermektanulmányi szakosztály teteleit. Hosszú vita után a következőkben állapodtak meg:

1. Az első tétel lesz: *A gyermekfejlődéstan és a didaktika*. Előadó: *Domokos Lászlóné*, az Új Iskola igazgatója.

2. *A tanulók rendszeres vizsgálata az iskolában: a megfigyelések és a kísérleti eljárások helyes módja*. Előadó: *Dr. Mester János*, a polg. isk. tanárképző akadémia tanára.

3. *A tanulók különböző egyénisége, az iskolák belső berendezése a tanulók képességeinek foka és minősége szerint, a tehetség és a pályaválasztás ügye az iskolában*. Előadó: *Dr. Imre Sándor* egyetemi tanár.

4. *A szülők pedagógiai oktatása*. Előadó: *Nemesné Müller Márta*, a Családi Iskola igazgatója.

5. *Adatgyűjtés a magyar nép nevelésmódjáról*. Előadó: *Dr. Gönczi Ferenc*, ny. tanfelügyelő, a somogyi múzeum igazgatója.

6. *A tanulók egészségének védelme az iskolai oktatásban*. Előadó: *Dr. Tuszka Ödön* főorvos.

Mivel az 5. tételben jelzett adatgyűjtést főleg az elemi iskolai tanítók fogják végezni, azért elhatározták, hogy ezen tételt a népiskolai osztályba fogják átutalni.

Továbbá, minthogy a gyermektanulmányi osztály már túl van terhelve tételekkel, a 6. tétel tárgyalására az iskolai egészségügyi osztályt fogják fölkérni.

A tehetségesek rajztanfolyama. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorló Lélektani Társaság 1922-ben rendezte a tornacsarnokban a tehetséges gyermekek oly nagysikerű első kiállítását, az elmúlt télen pedig a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban a tehetségesek 2. munkakiállítását. Utóbbin sok olyan gyermek vett részt, akik az első kiállításon is szerepeltek. Ez a körülmény igen tanulságos megfigyelésekre és összehasonlításokra adott alkalmat, mert módot nyújtott úgy a fejlődés, mint a hanyatlás fokozatainak és irányának a megállapítására. Különösen a hanyatlás okainak a megkeresése, a diagnózis felállítása pszichológiai szempontból igen érdekes feladat.

A hanyatlás okait különböző körülményekben találtuk. A sok közül ezen alkalommal csak a legfontosabbat emeljük ki. A gyermekek kezdetben ösztöne vezetű művészi megnyilvánulásaiban. Ez ad vonalainak lendületet, könnyedséget, ez hajtja-kergeti, hogy a lelkében élő képeket papirosra vesse, hogy mindazt, ami pici szívét megdobogtatja, maga elé varázsolja. Ezen a fokon nem azt rajzolja, amit lát, hanem grafikus leírását adja annak, amit tud. *Itt az értelmi fejlettség és a technikai kivitelezés még egyenlő arányban áll.* Minél tehetségesebb a gyermek, annál gazdagabb a képzeletvilága és annál művészebb formában eleveníti meg kis tündérországot. Az általános iskolai oktatásban a súlypont az *értelmiség* fejlesztésére esik, a gyermek érzelmi-művészi képességeit (fantázia) azonban majdnem teljesen elhanyagolják. Így azután a fent említett harmónia felbomlik. Ehhez még hozzájárul az is, hogy a technikai készség gyakorlása elhanyagoltatván, a gyermek művészi kifejezőképessége is erősen gyöngül. A vonalvezetés bizonytalanabb lesz, vagy megkeményedik, a fantázia elszegényedése folytán pedig kifejezései mindinkább vérszegények lesznek. Ez volna a tehetségesek visszafejlődésének a főoka.

Ezen diagnózis megállapítása megadja egyúttal azon módokat és eszközöket is, amelyek alkalmasak arra, hogy a tehetséges gyermekeknél a hanyatlást megakadályozzuk, illetve hogy továbbfejlődését biztosítsuk. Be kell hatolni a gyermek lelki misztériumába, meg kell ismerni hajlamosságát, *egyéniségét és ehhez alkalmazni a további eljárást.* Más szóval: módot kell adni a tehetségnek arra, hogy egyéni vezetés mellett hajlamosságának megfelelően tovább fejlődhessek.

Ez a rendkívül fontos szempont vezette a Társaságot akkor, amikor elhatározta, hogy a tehetséges gyermekek számára egy olyan tanfolyamot létesít, amely az itt vázolt módon való továbbfejlesztést lehetővé teszi. E gondolat dr. Ozorai Frigyes főigazgatóban igen lelkes pártolóra talált. Közbenjárására a székesfővárosi tanács a Szemináriumban lévő rajztermet — fűtéssel, világítással együtt — e célra ingyenesen átengedte. S így a tanfolyam a Magyar Gyermektanulmányi- és Gyakorlati Lélektani Társaság égisze alatt november hó közepén 23 tanulóval megkezdte működését.

A résztvevő tanulók korra nézve 9—15 évesek és meglehetősen szétágazó hajlamossággal bírnak. Általában igen gazdag fantáziával rendelkeznek, ami különösen az emlékezet után és a fan-

táziából való rajzolásban megnyilvánul. A leányok között van 4, a fiúk között pedig 1 dekoratív tehetség. Igen érdekes, hogy a legfiatalabb növendék (9 éves) figyelemreméltó építészeti tehetséggel bír.

A vezetésben a főelv: *semmi skolasztika, teljes szabadság*, de annál szigorúbban érvényesülnek azonban az általános művészi követelmények. A vezetést végzik: Nadler Róbert festőművész, műegyetemi tanár, Ács Lipót tanár és Biró József festőművész.

Bár ily rövid idő alatt természetszerűen nagyobb eredményekről beszélni még nem lehet, az eddigi tapasztalatok is már azt mutatják, hogy a tanfolyam létesítése föltétlenül hézagpótló volt. Az eddigi eredmények oly biztatók, a résztvevő gyermekek munkakedve és ambíciója oly lélekemelő, hogy a velük való foglalkozás igazi lelki gyönyörűség. Hisszük, hogy mire e kérdésről ismét beszámolunk, már oly eredményeket tudunk felmutatni, amelyek mostani reményeinket minden tekintetben igazolni fogják.

Ács Lipót.

A Pszichológiai Szeminárium szakosztály programjához híven, havonként tartja zárt üléseit. Ezen évad első előadását *Hrabovszkyné dr. Révész Margit* tartotta októberben *A III. müncheni gyógypedagógiai kongresszus*-ról szóló referátum formájában, melyben hangsúlyozta, hogy bár a német értekezlet merőben új problémákat nem hozott, de sok részletproblémát vitt tovább a megoldás felé. Továbbá az értekezlet során megnyilvánulásra jutott, hogy a nehéz gyógypedagógiai munka pontos végrehajtása terén a németeknek nagy érdemeik vannak. A novemberi előadást *Juvanc Ireneusz* tartotta *Korreláció-számítás a lélektanban* cím alatt, melyben kifejtette, hogy a variáció-számítás továbbfejlesztése gyanánt állott elő a korrelációs módszer, mint két tényező változásainak összefüggésrendszere. A Ranschburg-féle szópárok-kal végzett emlékezési vizsgálatokat használta fel gyakorlati példakul egyben saját leegyszerűsített formuláját is bemutatta. A decemberi ülést *dr. Lenárt Edith: Pszichológia és pszichotechnika Angliában* című referátuma foglalta le, melyben az előadó nyári tanulmányútjáról számolt be, kiemelve az alkalmazott lélektan széles gyakorlati elterjedését és — alapossága mellett sem — nehézkes megszervezését Angliában. A január havi előadást *dr. Hermann Imre: Minőségbeli különbségek a gondolkodásban* címen fogja megtartani.

Hrabovszkyné dr. Révész Margit.

A Szülők Iskolája a Népházban. Az V. ker. Népházban tartott Szülők Iskolájának kétévi munkásságáról leszűrt tapasztalatok azt mutatták, hogy a munkásnegyed közönségének igényei teljesen eltérnek a Pedagógiai Szemináriumban tartott előadások közönségének igényeitől.

Elhatároztuk ezért, hogy a mindennapi élet problémáit fogjuk gyakorlati érzékű előadókkal megvilágítani.

Áttekintve az elmúlt félesztendő munkáját, elmondhatjuk, hogy munkánkban a legnehezebb kezdőlépéseken túljutottunk. Közönségünk mindig feszült figyelemmel hallgatta az előadásokat és figyelmük biztos jelét adták a nagyszámú hozzászólásban. Elő-

adók voltak: *Barótiné Stégmüller Mária*: Az otthon. Hogyan táplálkozunk? A főzóláda. *Boér Etelka*: Hogyan ruházkodjunk? *Sándor Klára dr.*: Hogyan várjuk a gyermeket? *Nemesné M. Márta*: Hogyan neveljük a gyermeket? *Dr. Nagy Tivadarné*: Szülők és gyermekek viszonya. Közös munka, közös szórakozás. *Szegő Pálné*: Társadalmi és hatósági gondozás. *Erdősi Baiersdorf Nándorné*: Hogyan töltsük el a vasárnapot? *Székely Lajos* a színi-előadást rendezte.

Az előadások hasznosabbá tétele végett gyakorlati bemutatók is voltak. A hallgatók kívánságára megalakulunk, mint a Szülők Szövetségének Népházi fiókja. Összejöveteleinket kéthetenként fogjuk megtartani. Munkánkat csak az iskolán kívüli népművelő-bizottság hathatós támogatása tette lehetővé, amelynek önzetlen, fáradságot nem kímélő munkáját csak az tudja méltányolni, aki azelőtt az ő segítségük nélkül volt kénytelen munkáját folytatni. Biztos a hitünk, hogy kellő kitartással nagy segítségére lesz a Szülők Szövetsége a gondokkal küzdő és az önhibájukon kívül tudatlan munkásszülőknek.

Dr. Nagy Tivadarné.

A Szülők Iskolájának előadásai. A Szülők Szövetségének intéző-bizottsága január 7-én ülést tartott, melyen megállapította a Szülők Iskolája 1926/27. évi előadásainak és a szülői értekezletek második félévi programját: I. Előadások: 1. *Tuszkai Ödön dr.*: Az öröklött hajlamok s figyelembevételük a nevelésben (2 ó.). 2. *Gockler Lajos dr.*: Az egyéni és társadalmi nevelés (2 ó.). *Blaskovich Edit dr.*: A gyermek egyénisége és az oktatás (2 ó.). 4. *Frank Antal dr.*: A gyermek egyéni tulajdonságai s gondozásuk a családban. 5. *Nagy László*: A gyermeki képességek vizsgálata (2 ó.). 6. *Bálint Antal*: A tehetséges gyermek. 7. *Hrabovszkyné dr. Révész Margit*: Áltehetségek és a tehetségtelenség az ifjúkorban. 8. *Dóczi Imre dr.*: A szülők és az iskola feladata az ifjúság egészségének megóvásában (2 ó.). 9. *Tóth Zoltán*: Az érzékszervileg fogyatékos gyermekek nevelése (2 ó.).

II. A szülői értekezletek tárgya: 1. *Morvay László*: Miképen neveljük az erkölcsileg fogyatékos gyermeket és hogyan előzzük meg az ifjúság erkölcsi hanyatlását? (2 ó.). 2. *Vaykay Júlia*: A munka nevelő hatása a gyermek egyéniségének kialakulására s az ifjúsági Vöröskereszt Egyesület szerepe a munkára nevelésben (2 ó.). 3. *Kemény Gábor dr.*: Miként fejlesszük ki a gyermekben az önértetet és az igazságérzetet? (2 ó.). 4. *Dr. Radványiné Ruttkay Emma*: A kölcsönös megértésre való nevelés a családban s az iskolában. 5. *Bródi Ferenc dr.*: Mik a tanulás siker-telenségének testi és szellemi okai? (2 ó.).

Szerkesztői üzenet. *Kéziratokat a szerkesztőség nem ad vissza.*

Übersicht des letzten Heftes.

Jahrg. 19, Nr. 1—4.

Studien über Experimente der Kinderpsychologie.

Von Dr. EMERICH HERMANN, Nervenarzt, Budapest.

Das psychologische Experiment ist vom Standpunkt des Pädagogen vielleicht wahrlich nichts anderes als ein Spiel (obgleich ein schönes und theoretisch notwendiges Spiel); jedoch nur solange bleibt es das, bis wir nicht einen engen Zusammenhang mit irgend welcher Lebensäußerung der Seele gefunden haben. Sobald das Leben (das individuelle und soziale gleichermaßen) in unserem Experiment pulsiert, verrichten wir bereits unausbleiblich nützliche Dienste am Wege zur Wahrheit.

Wir sollen es nicht etwa bei dem in Zahlen und Regeln ausdrückbaren Ergebnis des Experiments bewenden lassen, sondern wir müssen weiterschreiten, sei es so, daß wir die Bereinigung und pünktlichere Abgrenzung der Begriffe versuchen, oder daß wir auf die Zusammenhänge von Lebenserfahrungen verweisen.

I. Ordnungssinn, Gestaltbewertung und sittliche Haltung. Es ist allbekannt, dass des Kindes sittliches Verhalten nicht immer von dessen geistigen Fähigkeiten abhängt: es gibt viel Kinder, die ein sittlich gutes Betragen haben, aber schwachsinnig sind; und es gibt wieder genug solche, die ein sittlich schlechtes Betragen zeigen, aber geistig gut entwickelt sind. Betreffs der „Intelligenz“ wurde es von den Forschern schlechthin so klargelegt. Freilich ist die Intelligenz nicht immer der Verstand selbst.

Wir wollen solche zwei Geisteseigenschaften neben der Intelligenz erwähnen, die mit dem sittlichen Verhalten (immer das Wesen vor Augen haltend) wirklich im Zusammenhang stehen, obwohl sich deren Gebiet weitaus umfangreicher als das Reich der Sittlichkeit erweist: diese zwei Eigenschaften sind der *Ordnungssinn* und die *Bewertung*.

Psychologisch hatte man sich mit dem Ordnungssinn bislang nur noch wenig befasst, die darüber schrieben, sahen auch nur vornehmlich die durch die Erziehung erzwungene Gewohnheit darin und dachten kaum daran, dass hinter dem Ordnungssinn — wenigstens in individueller Entwicklung — ein allgemeiner, freiwillig erscheinender Seelenvorgang von statten geht.

Wenn wir *Sterns* Definition betreffs der Intelligenz ins Auge fassen, sehen wir ein, dass die Ordnung halten können und wollen

keinesfalls, darin inbegriffen ist, zumal dort von einer Anpassung an etwas Neues die Rede ist. Der Ordnungssinn gilt wohl auch als geistige Anschmiegunq, doch nicht als solche ans Neue, sondern als eine fortwährende Anpassung an eine gewisse „alte“ Regel, die „Ordnung“. Die „Ordnung halten können und wollen“ ist zwar eine psychologische Form der Anpassung, doch eine andere als die der Intelligenz. Diese Analogie wollen wir mit bezug auf die Ordnung mit dem Ausdruck *Ordinantia* bezeichnen; deren Wesenserklärung hiesse also: die allgemeine, primäre, sich von selbst offenbarende Fähigkeit des Individuums dafür, um sein Denken und Handeln bewusst, beziehungsweise vorbewusst in die auf die Ordnung sich beziehenden Anforderungen einzustellen.

Die Erfahrung führt mehrere Beweise dafür an, dass zwischen der sittlichen Haltung und der *Ordinantia* ein Zusammenhang besteht: erstens zeigt die Erfahrung, dass die sittlich verwehrlosten Kinder sich häufig auch äußerlich unordentlich benehmen und zwar derart, daß beide Eigenheiten auf einmal vorkommen und auf einmal verschwinden.

Dann besteht ein Zusammenhang auch zwischen der *Ordinantia* und der Intelligenz, was von unserem Gesichtspunkt aus schon deshalb wichtig ist, weil die Prüfung des Zusammenhangs mit dem sittlichen Verhalten nur Hand in Hand mit der Intelligenzprüfung verlaufen kann.

Ferner erwähnten wir noch einer anderen allgemeinen geistigen Eigenschaft, deren Zusammenhang mit dem sittlichen Verhalten sich vermuten lässt und die wir *Bewertung* nennen. Dasjenige Gebiet der Bewertung werden wir für unsere Experimente belegen, das den Gefühlen nur wenig Spielraum dabei gewährt und sich als einfache Form der Anschauung werten lässt.

Zur Verdeutlichung des Gesagten sollen nachstehende Experimente dienen:

Vor ein Kleinkind legen wir auf einen niedrigen Tisch zwei Zündhölzchen hin (schnurgerade, parallel, in einer Entfernung von 10 Zentimeter von einander) und fordern es auf, die übrigen Zündhölzer hinauszulegen. Daraufhin nehmen wir 4 Zündhölzchen hinaus und zwar laut dieser Anordnung (I II I) und fordern es auf, nach diesem Muster eine weitere Auspackung (wenn auch bei Veränderung der Reihenfolge)¹ zu veranstalten. Dreizehn Kleinkinder prüften wir so; das Ergebnis war, daß bloss ein einziges Kind unter 4, 6 Jahren die Figur mit 2 Zündhölzchen ohne pünktliche Beachtung des entsprechenden Zwischenraums auslegte (dieses Kind legte die Zündhölzer zwischen die hervorgenommenen zwei Zündhölzchen des Musters). Die Abstände wurden mit Fortschreiten der Reihe im allgemeinen immer mehr verengt.

Die Figur mit 4 Zündhölzern wurde bei der ersten Auslegung nur von einem 5, 8 und 6, 3-jährigen Kinde pünktlich nachgeahmt

¹ Die Muster ergaben sich auf Grund der tierpsychologischen Experimente von Géza Révész. (D. Katz u. G. Révész: Experimentell-psychologische Untersuchungen mit Hühnern. Z. für Ang. Psych. 50. B. 1908.

(unter den zehn 4, 6—6-jährigen Kindern also 1 und unter den zweien über 6 Jahren gleichfalls 1); bei weitem Auslegungen gelang noch drei andern die richtige Veranstaltung (unter ihnen ist das zweite über 6 Jahren). Es ist interessant, dass wir nach der obigen Figur diese aufgegeben haben (II I II), deren richtige Nachahmung weitaus leichter von statten ging. Das 3, 4-jährige Kind hatte auch bei der Figur mit 4 Zündhölzchen dazwischen gelegt. Es fiel jedoch auf, daß die Nachahmung in den mißlungenen Fällen auch nicht ganz nach Belieben geschah, weil die Auslegung entweder so (II II II), oder wie folgt (I I I) veranstaltet wurde. (Ein achtjähriges Kind ahmte die Muster schon unsern Erwartungen entsprechend nach.)

Die Anzahl der Fälle war bei dieser Prüfung viel zu wenig, um daraus feinere Schlüsse zu ziehen; doch von Wichtigkeit ist es, daß wir auch in den höheren Altersstufen zumeist auf ähnliche Erscheinungen stoßen, obwohl wir hier die Muster nicht mit Zündhölzern, sondern mit Linien auf weißem Papier den Kindern gegeben und auch die Nachbildung mit Bleistrichen gewünscht haben (Linienlänge ungefähr 2 cm, Entfernung bei den 2 Linien 3—4 cm, bei 4 Linien 5—8 cm; die Linien einer Figur — gleichmäßig der ersten oder zweiten — waren geradlinig, die der andern in schiefer Richtung aufgezeichnet.

Diese Untersuchungen wurden in dem unter der Leitung des Dr. Elemér Karman stehenden „Kriminalpädagogischen Institut“ absolviert. Die Bestimmung des Intelligenz-Alters bis zum 15. Jahre wurde im allgemeinen mittels der Binetschen Methode zu Ende geführt (in zweifelhaften Fällen, z. B.: wenn das Kind die Schule besuchte und immer gut lernte, sind wir davon abgewichen); bei Minderjährigen über 15 Jahren bedienten wir uns zur Feststellung des Grades der allgemeinen geistigen Entwicklung auch ansonstiger Prüfungen (Ebbinghaus-Text, u. s. w.). Die untersuchten Kinder teilten wir vom Gesichtspunkt ihres sittlichen Verhaltens in zwei Hauptgruppen ein, u. z. in die tadellosen Betragens (diese waren schwach befähigt, psychopathisch und schwächerer Leibesbeschaffenheit, die also nicht wegen ihrer sittlichen Haltung von uns geprüft wurden) und in die mit sittlich fehlerhaftem Betragen. Letztere verteilten wir auf Grund der vorhergehenden Angaben wieder in drei Unterabteilungen, u. z. in verhältnismäßig gute, mittlere und schlechte Kinder. Diese letzte Einteilung erachte ich bei Bewertungen ähnlicher Experimente für unumgänglich notwendig, in dem ich nur so den Beweis dafür liefern kann, dass die Unterschiede der Hauptgruppen tatsächlich zu Lasten der sittlichen Haltung zu zuschreiben sind; denn wenn wirklich dieses Verhalten es ist, welches die experimentellen Unterschiede hervorruft, muss es den Unterschied der Untergruppe der Schlechten klarer als die der Guten zeigen. Zur Untersuchung gelangten 39 in der Hauptgruppe der Unbeanstandeten unter 15 Jahren, 45 Kinder in der Hauptgruppe der sittlich Fehlerhaften; 17 sittlich fehlerhafte Minderwertige über 15 Jahren.

Das Ergebnis des Experiments zeigte tatsächlich, daß zuvörderst der *Ordnungssinn* und der *Gestaltwert mit dem Alter (Grade)*

der Intelligenz, und zwar mit diesem stärker als dem Lebensalter, eng zusammenhängt; zweitens, dass die Hauptgruppe derer, mit einem sittlich fehlerhaften Betragen auch nebst höherem Intelligenzalter und höherem Intelligenzquotienten (Intelligenzalter : Lebensalter) oft ein schlechteres Ergebnis betreffs des Ordnungssinnes und des Gestaltwertes aufweist. Auf Grund des Intelligenzalters und des Quotienten zeigen von zehn Kindern unter 15 Jahren mit einem sittlich fehlerhaften Verhalten durchschnittlich 3—4 solch ein auffallend schlechtes Ergebnis und zwar (und damit erhalten wir unser drittes Resultat) diese 3—4 kommen hauptsächlich aus der Gruppe der Schlechten hervor (von 7 Kindern 5 unter 15 Jahren, während in der Untergruppe der Guten 5 von 18, bei den Mittleren 7 von 20, auch die sittlich Fehlerhaften über 15 Jahren haben eine verhältnismäßig gute Arbeit geleistet. Demzufolge ergab sich durch unsere Experimente eine im Durchschnitt bis zum 15. Jahre gültige diagnostische Methode, wodurch wir bestimmte Prozente der sittlich Fehlerhaften, besonders aber die sittlich stark Behafteten mittels einer einfachen Untersuchung von den sittlich Fehlerlosen herausuchen können.

Wir wollen uns noch gesondert mit den Erscheinungen der Gestaltbewertung beschäftigen. Die Nachbildung der zweiliniaren Figur wurde auch mit dicht nebeneinander gezeichneten Linien fertiggestellt (nur bei niedrigem Intelligenzalter). Die vierlineare Figur wurde folgendermaßen nachgebildet: I I, II II, oder III III, oder II III; die zwei letzten haben deshalb unser Interesse erweckt, weil sie zeigen, dass der Anschauungsrhythmus irgendwie in die Bewegungstätigkeit übergeht, wie wenn das Kind die Angaben der Gesichtsanschauung in die Sprache der Bewegung übersetzen möchte; diese Bewegungseinstellung ist aber charakteristisch für die Seelenvorgänge des Kleinkindes, daß dieselbe bei sittlich Fehlerhaften auch trotz verhältnismäßig höherem Intelligenzalter zum Vorschein kommt, ist vom Gesichtspunkt der Theorie moralischer Ausschreitungen — welche sich in Bewegungen als Taten und nicht bloß als Gedanken entäußern — keineswegs uninteressant.

Das Heft enthält noch folgende Aufsätze:

1. Die wichtigsten Gesichtspunkte der Adlerschen „Individual-Psychologie“. Von *Agnes Z. Beke*.
2. Die Verantwortlichkeit des Erziehers. Von *Elisabeth Burcharde Bélaváry*, Lehrerin in Budapest.
3. Eltern, beobachtet das Kind, damit ihr es mehr lieben sollt. Von *Béla Vargha*, Lehrer in Győr.
4. Unrichtige Erziehung vom ärztlichen Gesichtspunkt. Vortrag, gehalten in der Elternschule am 9. Februar 1926, von Oberarzt Dr. *Edmund Tuszkai*.

Mitteilungen über Kinderforschung. Vorträge in der Elternschule. Die Elternschule tritt heuer in den vierten Jahrgang. Die Vorträge werden im hauptstädtischen Pädagogischen Seminar

gehalten, sind in diesem Jahre den Fragen der *sittlichen Erziehung* gewidmet und haben am 12. Oktober begonnen.

Der Elternverband und die Elternschule veranstalten auch heuer *öffentliche Elternberatungen*, die sich mit praktischen Fragen der Erziehung auch für Eltern befassen. Deren Hauptgegenstand bildet ebenfalls die *sittliche Erziehung*.

Am 22. Oktober sprach Frau *Dr. Anna Parniczky-Szederkényi* über die *Erziehung des sittlichen Ideals*.

Am 12. November hielt *Dr. Lajos Gockler*, Obmann der Gesellschaft für Ungarische Erziehungswissenschaft, einen Vortrag „*Was vermögen die Eltern und die Schule im Interesse des sittlichen Lebens der Schule zu tun?*“

Am 26. November trug Prof. *Franz Rajniss* vor: *Was tut die Gesellschaft für das sittliche Leben der Kinder und Jugendlichen in der Heimat und im Ausland?*

Am 10. Dezember sprach der Schriftsteller *Dr. Ladislaus Nógrády* „*Wie sollen wir das Leben der Kinder und Jugendlichen außerhalb der Schule im Interesse ihrer sittlichen Entwicklung einrichten?*“

Im Volksheim des V. Bezirks wurden für die Arbeitereltern die Vorträge der Elternschule heuer unter dem Protektorat der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung und praktische Psychologie unter Leitung der Vorsitzenden des Kulturvereins Frau *Theodor Nagy* von der Fachabteilung des Kulturvereins des Volksheims veranstaltet.

A kiadásért felelős: NAGY LÁSZLÓ igazgató.

Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Múzeum-körút 6. — Főigazgató: Dr. Czákó Elemér.